Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776-1857)

Profesorem matematiky

In: Jindřich Bečvář (author); Martina Bečvářová (author); Jan Pišna (other): Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776-1857). (Czech). Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2026. pp. 85–116.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/405520

Terms of use:

© Jindřich Bečvář

© Martina Bečvářová

© Jan Pišna

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* http://dml.cz

Profesorem matematiky

1. Matematika na pražské univerzitě koncem 18. století a v první polovině 19. století

Od poslední třetiny 18. století byly na pražské univerzitě tři stolice (katedry) matematiky – *stolice elementární matematiky*, *stolice praktické matematiky* a *stolice vyšší matematiky*. Výuka probíhala v prostorách Klementina.

Elementární matematika byla povinná pro všechny posluchače Filozofické fakulty. Filozofická fakulta byla tehdy jakousi „přípravkou“, museli ji absolvovat všichni studenti, kteří chtěli dále studovat na „vyšších fakultách“ (právnické, lékařské, teologické). V prvním ročníku Filozofické fakulty (nazývaném *logika*) se v pětihodinových přednáškách týdně vyučovala tzv. čistá matematika (*mathematica pura*).

Přednášky z *elementární matematiky* odpovídaly náplní i náročností výuce na pozdějších středních školách, zaměřovaly se hlavně na opakování a procvičování základní látky. Důraz byl kladen na dobré a rychlé zvládnutí početních algoritmů. Výuka elementární matematiky měla především propedeutický význam.

V letech 1772 až 1804 působil na stolici elementární matematiky Stanislav Vydra, od roku 1805 Josef Ladislav Jandera.

Jan Theobald Held (1770–1851), český lékař, hudebník a skladatel, který byl též rektorem pražské univerzity, se ve svých vzpomínkách zmiňuje o výuce matematiky na Filozofické fakultě v Praze na konci 18. století, o vztahu studentů k přednáškám z matematiky, náročnosti lekcí a „oblibě“ matematiky:

... A jak zvráceně, neužitečně, ba docela škodlivě se u nás vyučuje taková matematika! Začíná se algebrou (*svého času se už v druhé humanitní třídě učitelé museli namáhat, aby ji žákům nabiflovali v latině: tehdy jsem přizval na pomoc jednoho kanonýrka*)*; v logice učili matematiku takzvaně čistou, v druhém ročníku takzvaně užitou, a teprve ve třetím roce byla geometrie, ovšem také přednášená jen s papírovými demonstracemi! Tomu říkám dát koni uzdu na ohon! ... i mí nejnadanější spolužáci studovali tento božský obor jenom kvůli zkouškám, aby jej hned zase zapomněli, jako nějaký novinářský referent, který musí narychlo načíst tolik článků, že jedny pro druhé ihned zapomene, a tak mu nic nepřejde in succum et sanguinem.* ([KT], str. 166–167)[1]

[1] *In succum et sanguinem* (lat.), *až do morku a do krve*, tj. nic v něm neutkví hlouběji.

Jestli mezi sto sedmdesáti logiky, kteří tehdy tvořili početně nejmenší ročník (protože roku 1785 odradilo mnohé adepty od studií vysoké školné), byly Vydrovy přednášky srozumitelné jen zhruba třiceti, muselo se nutně nějakých sto čtyřicet studentů smát nebo aspoň usmívat Vydrovým výkřikům nad každou algebraickou formulkou nebo na konci každé poučky: „Vidíte, jak je to krásné! Ó, božská matematika! Co je to za šlendrián, že někdo nepochopí tyto božské pravdy! Pánové, já neproklínám vás, ale vaše lajdáctví! Scientia non habet inimicum, nisi ignorantem!“ ([KT], str. 192–193)[2]

Herget dělal kreslené demonstrace v geometrii, tedy oboru, který sám i prakticky vyučoval na separátní inženýrské škole; my jsme však z toho neměli vůbec nic. ([KT], str. 238–239)

Ve druhém ročníku (nazývaném *fysika*) pokračoval profesor ze stolice elementární matematiky ve výuce tzv. užité matematiky (*mathematica applicata*).

Tyto dvě nepříliš oblíbené masové přednášky představovaly pro vyučujícího značné zatížení – dvakrát pět hodinových přednášek týdně ve velké posluchárně a následné únavné zkoušení.

Praktická matematika byla původně určena pro všechny studenty třetího ročníku (nazývaném *metafysika*) Filozofické fakulty. Studenti si povinně zapisovali dvouhodinové přednášky, které vedl profesor ze stolice praktické matematiky. Jejich náplň byla rozmanitá, zahrnovala geometrii, účetnictví, základy hydrauliky, zeměměřictví, vyměřování v terénu apod.

Výuka praktické matematiky prošla komplikovaným vývojem. V letech 1785/1786 až 1799/1800 působil na stolici praktické matematiky František Antonín Leonard Herget; vyučoval povinný dvouhodinový kurz. Po jeho smrti byl v roce 1800/1801 suplován (neznámo kým), v následujícím roce jej vedl Josef Havle (1763–1840), adjunkt polytechniky. V roce 1802/1803 usedl na stolici praktické matematiky Adam Bittner (1777–1844), dva roky vyučoval praktickou matematiku jako tříhodinový povinný předmět a následující dva roky jako šestihodinový volitelný předmět pro studenty univerzity i polytechniky. V letech 1806/1807 až 1815/1816 byl předmět volitelný v rozsahu pět hodin týdně; zapisovali si jej zejména studenti polytechniky. Jeho náplní byly aplikace aritmetiky, algebry, geometrie, stereometrie a trigonometrie, v letním semestru doplňovala výuku praktická celodenní měření v terénu. V letech 1816/1817 až 1843/1844 vedl Bittner dvouhodinovou praktickou matematiku (resp. praktickou geometrii), která byla koncipována jako volitelný předmět pro studenty z univerzity. Po Bittnerově smrti byla ve školním roce 1844/1845 přednáška suplována, v následujícím roce ji vedl mladý asistent Johann Josef Partl (1802–1869). V letech 1845/1846 až 1848/1849 univerzita výuku praktické geometrie nezajišťovala, neboť se jednalo o výběrovou (volnou) přednášku, která nebyla nezbytná. V letech 1849/1850 a 1850/1851 její výuku formou tříhodinové volitelné přednášky převzal soukromý docent Johann Josef Partl. Po jeho odchodu z univerzity zanikla jak soukromá docentura, tak výuka praktické matematiky. Některé partie

[2] *Scientia non habet inimicum, nisi ignorantem!* (lat.), *Vědění nemá jiného nepřítele než hlupáka.*

praktické geometrie později zařazoval do svých výběrových přednášek Wilhelm Matzka (1798–1891).[3]

Od roku 1849/1850 byl obsah elementární matematiky převeden na nově konstituovaná osmiletá gymnázia, resp. sedmileté reálky. Stolice elementární matematiky byla změněna na řádnou stolici matematiky, stolice praktické matematiky byla na počátku padesátých let 19. století zrušena.

Vyšší matematiku (tzv. volné či výběrové přednášky) přednášel profesor ze stolice vyšší matematiky. Vyučoval pestré spektrum látky – algebru, analytickou geometrii, základy diferenciálního a integrálního počtu, diferenciální rovnice, úvod do variačního počtu a praktické fyzikální a technické aplikace (vyšší mechanika, hydraulika, optika, astronomie, gnómonika, chronologie, mořeplavba, geodézie). Jeho přednášky měly vyšší a zajímavější náplň než předchozí povinné lekce.

V osmdesátých letech 18. století zařazoval pro studenty třetího ročníku pětihodinovou volitelnou přednášku z vyšší matematiky Jan Tesánek (1728–1788). Od školního roku 1789/1790 do školního roku 1820/1821 zaujímal stolici vyšší matematiky František Josef Gerstner. Pětihodinové přednášky nejprve koncipoval jako čtyřletý cyklus, čtvrtý rok věnoval astronomii a matematickým aplikacím v astronomii.

---

[3] Wilhelm Matzka byl Janderovým žákem. Studoval u něho ve školním roce 1817/1818; v zimním semestru byl hodnocen známkou *eminens*, v letním jen známkou *primam* (viz katalog sgn. DU IV 14 uložený v knihovně kláštera na Strahově). S Janderou i po ukončení studií udržoval kontakty, jak dokládají například dva dopisy z haličského Tarnova z 28. října 1839 a 12. dubna 1840 (oba dopisy jsou ve fondu [I]). V prvním Janderu informuje o svých zásnubách a zařizování bytu v Tarnově, zejména o plánu ucházet se o místo profesora praktické geometrie na pražské polytechnice. Rád by se dostal do Prahy, kde by měl lepší podmínky pro odbornou práci a další studium. Ve druhém prosí Janderu o zapůjčení základních matematických učebnic, které zná jen z recenzí a které nejsou v Tarnově dostupné. Též se zmiňuje, že se doslechl o boji o místa v Praze mezi univerzitním profesorem Mothem, Dopplerem a jinými. Největší část dopisu zabírá seznam knih, které by rád z Prahy obdržel. Jednalo se o dvě desítky učebnic matematiky vydaných německy nebo latinsky. Většinu tvořily učebnice geometrie, stereometrie, analytické geometrie a nauka o kuželosečkách. Matzka měl rovněž zájem o základy algebry, aritmetiky a kombinatoriky. Mezi žádané autory patřili např. Johann August Grunert (1797–1872), Johan Frederik Lodewjk Schröder (1774–1845), Christian Gratz (1792–1864), Anton Müller (1799–1860), Franz Eduard Desberger (1786–1843), Ludwig Öttinger (1797–1869), Robert Simson (1687–1768), Karl Friedrich Hauber (1775–1851), Wilhelm August Förstemann (1791–1836), Franz Ferdinand Schweins (1780–1856), Ernst Friedrich Kauffmann (1803–1856), Wilhelm Adolf Diesterweg (1782–1835), Franz Adrian Köcher (1791–1846) a Philippe de la Hire (1640–1718). Jednalo se o uznávané německé, holandské, francouzské či skotské matematiky, univerzitní či středoškolské profesory. Většina Matzkou žádaných knih byla vydána v první třetině 19. století, jen jedna v 17. století a jedna v 18. století. Matzka, který od roku 1837 do roku 1849 působil jako profesor elementární matematiky na filozofickém lyceu v Tarnově, patrně postrádal kvalitní matematickou knihovnu, na niž byl zvyklý z doby svých univerzitních studií v Praze v letech 1817 až 1819, resp. z doby působení na škole vídeňského sboru bombardérů v letech 1819 až 1837.
Po příchodu do Prahy byl Matzka pravidelným účastníkem večerních přátelských posezení u Jandery nebo Janderových přátel. Viz Janderovy poznámky v jeho diářích z padesátých let 19. století, které jsou uloženy v knihovně kláštera na Strahově.

V devadesátých letech 18. století byla astronomie z vyšší matematiky vyčleněna, kurz vyšší matematiky byl zkrácen na tříletý s pětihodinovou dotací v každém roce. Přednášky si ročně zapisovalo jen asi deset posluchačů, univerzitní studenti, ale i posluchači pražské polytechniky.

V letech 1821/1822 a 1822/1823 byla výuka suplována; na výuce se patrně podílel František Kržič. V následujícím roce ji převzal suplent Isfried Kříž (1791–1831); rozdělil studenty na dvě oddělení, v nichž probíhala nezávislá pětihodinová výuka.[4] V roce 1824/1825 ji převzal František Xaver Moth (1802–1879), který zachoval dvě oddělení, avšak snížil hodinovou dotaci na čtyři.

Od školního roku 1826/1827 usedl na stolici vyšší matematiky Jakub Filip Kulik (1793–1863). I on byl zastáncem rozdělení studentů na dvě oddělení podle úrovně jejich matematických znalostí. V některých letech byla výuka tříhodinová, v některých čtyřhodinová. Pečlivým výkladem a důrazem na zajímavé aplikace přispěl Kulik k nárůstu zájmu posluchačů o přednášky z vyšší matematiky. Ve druhé polovině dvacátých let a v letech třicátých si tyto přednášky zapisovalo průměrně 30 až 40 posluchačů; následně jejich počet stoupal až na 176 v roce 1846/1847. Z univerzity však přednášky pravidelně navštěvovalo 10 až 15 posluchačů, ke zkouškám se hlásilo kolem 20 až 30 studentů, neboť zkouška z volitelného předmětu nebyla povinná. Vyšší oddělení vyšší matematiky navštěvovalo pravidelně méně než 10 posluchačů (jeden/dva z univerzity), neboť většinu odrazovala obtížnost matematiky.[5]

V knize o dějinách Univerzity Karlovy se můžeme dočíst:

… V roce 1828/1829 bylo z přihlášených posluchačů na nepovinné přednášky jen něco přes 39 procent studentů fakulty a nejinak tomu bývalo i v jiných letech. O tom, že mnozí z nich navštěvovali nepovinné lekce jen z vlastní píle a zájmu, nikoliv s ohledem na aprobace, svědčí fakt, že sotva 46 procent přihlášených vykonalo na konci semestru nebo ročníku zkoušky z daného předmětu. Nikterak ovšem nepodceňujme existenční podněty studia. Posluchači připravující se k určitým povoláním a stipendisté – a to nejen studující fakulty – si některé z povinných lekcí museli zapisovat, aby dosáhli příslušné aprobace.

([KP], str. 77–78)

[4] Jandera a Kříž se přátelili, jak dokládají Křížovy dopisy ze Želiva ze 17. září 1821, resp. z Přemyšle 28. prosince 1826 a 22. září 1827. V prvním Kříž pozdravuje premonstrátské spolubratry a děkuje za pomoc s obstaráním učitelského místa. V prvním dopisu z Přemyšle informuje Janderu o svém pedagogickém působení, o rozdílech mezi životem v Praze a Přemyšli (životní náklady, život duchovních i obyčejných lidí, ubytování u Židů i v klášteře minoritů, nedostatek lékařů, učitelů, právníků, …, problémy katolíků apod.). Ve druhém dopisu Janderovi velmi srdečně blahopřeje k volbě rektorem a vyjadřuje stesk po pražské univerzitě, přátelích a Praze. Líčí, jaké jsou poměry pro výuku v Haliči – v „logice“ má 310 studentů, ve „fyzice“ 320 studentů, na učitelském ústavu v 1. ročníku 102 studentů a ve 2. ročníku 67 studentů. Dopisy jsou uloženy ve fondu [I].

[5] Kulik byl (někdy i s manželkou) pravidelným účastníkem večerních přátelských posezení u Jandery nebo Janderových přátel. Scházeli se mimo univerzitu i několikrát týdně. Viz Janderovy poznámky v diářích z třicátých až padesátých let 19. století. Diáře jsou uloženy v knihovně kláštera na Strahově.

Kromě těchto stolic se matematikou zabývala *stolice přírodovědy s experimenty, užité matematiky a fyzikální chemie* (1779/1780 až 1809/1810), později se změněným názvem *stolice experimentální fyziky a užité matematiky* (1810/1811 až 1848/1849). V letech 1789/1790 až 1813/1814 ji držel Franz Schmidt, v letech 1814/1815 až 1831/1832 Franz Ignaz Cassian Hallaschka (1780–1847). Po něm ji tři roky suploval Karl Wersin (1803–1880) a dva roky František Adam Petřina (1799–1855). V letech 1836/1837 až 1843/1844 byl na této stolici Ferdinand Hessler (1803–1865), v letech 1844/1845 až 1848/1849 František Adam Petřina; v roce 1848/1849 vedl druhé oddělení Ignác Axamit.

Roku 1849/1850 zanikla stolice *experimentální fyziky a užité matematiky*, nahradila ji nejprve jedna, později dvě řádné stolice *fyziky*.

K matematicko-fyzikálním vědám se též řadila stolice *praktické astronomie* (spojená s vedením klementinské hvězdárny), roku 1849 se změnila na stolici *teoretické a praktické astronomie*.

Janderův někdejší žák Jakub Malý[6] zajímavě vylíčil situaci na Filozofické fakultě pražské univerzity na počátku třicátých let 19. století:

Z gymnasia vstoupilo se do tak zvané „filosofie“, propravy to k vlastním studiím chlebovým. Tam se mělo dovršit vzdělání mladíka z gymnasia vyšlého; co na tomto promeškáno, mělo býti zde vynahraženo. Předměty vyučovací byly: náboženství, filosofie, mathematika, fysika, filologie latinská a řecká, přírodopis a všeobecný dějepis, rozdělené na dva roční běhy (*až asi do roku 1820 bývaly tři roční běhy*). *V jaké míře kde* (*filosofická učiliště byla v Čechách kromě Prahy ještě v Budějovicích, v Plzni, v Litomyšli a v Mostě*) *účelu naznačenému vyhovováno bylo, záleželo hlavně na silách vyučovacích. V Praze alespoň nebyla „filosofie“ nic jiného, nežli ústav, ve kterém mladíci přísné gymnasiální kázně zproštěni, dříve než vstoupí do praktických studií svého budoucího povolání, měli se vybouřit a vyvztekat.*

Veliká vada učebního plánu byla, že právě ty dva předměty, které jsou nejhlavnějšími faktory vyššího vzdělání, přírodo- a dějepis, byly obligátní jenom pro studenty od školního platu osvobozené, čímž zlehčována jejich důležitost, nad to pak mladíkům zámožnějším udělováno privilegium nevědomosti.

([Mý], str. 37)

... Přestavme sobě 400–500 bujných mladíků, 16.- až 20letých, kterým ponejprv dovoleno hole nosit, kouřit a veřejné hostince navštěvovat, a kteří od

[6] Jakub Josef Dominik Malý (1811–1885), novinář, překladatel z anglického, francouzského, německého a polského jazyka, autor historických publikací a rozsáhlých pamětí, byl vydavatelem encyklopedií a slovníků. Byl v kontaktu s řadou českých vlastenců a obrozenců. Malý studoval u Jandery ve školním roce 1829/1830 (viz katalogy sgn. DK I 54, DK I 55 a DK I 56 uložené v knihovně kláštera na Strahově). V zimním semestru Malý studoval výborně, hodnocení jeho práce během semestru obsahuje 7× *eminens* a 4× *jedničku*. Zkoušku Jandera ohodnotil *eminens*$^-$. V letním semestru se Malý zhoršil, hodnocení jeho práce v semestru obsahuje 5× *eminens* a 6× *jedničku*. Zkoušku Jandera ohodnotil pouze *jedničkou* s poznámkou *debilis* (slabý).

profesorů oslovováni byli titulem „pane“ (na venkovských gymnasiích leckterý profesor dovoloval si gymnasistům ještě tykat ano i za uši je tahat), pospolu do veliké síně vecpaných, a pochopíme, že bylo nesnadnou úlohou pro profesora, udržeti své posluchače při náležitém tichu a napiaté pozornosti. Což teprve profesor, který sám v lehkost se dával a jehož směšné posunky, kdykoliv opravdově se rozzlobil anebo jen rozzlobeným se stavěl, jen ještě k větší veselosti povzbuzovaly! Rozumí se, že jeho přednáškám vyhýbalo se solidnější studenstvo, poněvadž při takových okolnostech nemělo z nich žádného prospěchu, a tak zbývali jenom svévolnější a nezbednější, kterých však bylo vždy dosti, aby tropili právě pekelný hřmot. ([Mý], str. 38–39)

Tato charakteristika se týkala např. přednášek profesorů Klara a Presla, netýkala se přednášek Janderových. Malý dále upřesnil:

… V přednáškách ostatních profesorů chovalo se posluchactvo arciť slušněji, ano při oblíbenějších dost tiše a pozorně; avšak cítilo-li se se strany profesorovy něčím uraženo anebo nemile dotknuto, neopomíjelo dávat na jevo nevrlost svou „bubnováním“. ([Mý], str. 39)

Jakub Malý dál líčil, jak se studenti chovali k profesoru Beerovi (náboženství), profesoru Klarovi (filozofie) a k profesoru Preslovi (přírodopis), když jim při přednáškách podupávali, klepali do lavic nebo bubnovali holí. Prý to souviselo s tím, že Klar byl malý a hrbatý a příliš snadno úplatný, takže se stával terčem zlomyslného posměchu. Presl prý studenty „pobuřoval“ svým pedantstvím a jistou neomaleností při hodnocení výsledků zkoušek. Často byl proto terčem studentské rozpustilosti. Malý též zmínil volitelnou výuku českého jazyka, kterou vedl profesor Jan Nejedlý. V očích Malého byl osobou, která skvěle ovládala český jazyk, ale příliš prosazovala prodej svých učebnic, bojovala za „y“ a měla problematické vztahy s ostatními českými vlastenci. Malý si výše uvedených pedagogů nevážil především po stránce lidské, někdy i odborné.

Václav Vladivoj Tomek vzpomínal na konci svého života na svá studia ve třicátých letech 19. století takto:

… Filosofická studia byla tehdáž přechodem z gymnasia na ostatní tři, tak zwané wyšší fakulty, který byl pro každého bez wýjimky předepsán. Dělila pak se na dwa ročníky čili na dwě třídy, řečené logiku a fysiku. W logice byly předepsané předměty: náboženstwí, filosofie, mathematika, latinská filologie a přírodopis, s tím podiwným ustanowením, dobře z ducha tehdejšího času pocházejícím, že kdo odwáděl školní plat, byl od poslauchání přírodopisu oswobozen. Náboženstwí přednášel tehdáž kněz řádu křižownického Jakub Beer, pozdější general téhož řádu, muž wůbec welice wážený, filosofii Exner, nedáwný nástupce Lichtenfelsův, mathematiku Jandera, který tehdáž, jak nám sám prawil, wstupowal do třídcátého roku swé professury, filolofii Müller, nástupce powěstného šaškowáním a podiwnostmi swými Klára, přírodopis Bořiwoj Presl. Kromě Presla, který mechanicky četl swau explikací, uměl každý z professorů těchto wzbuditi pozornost na swůj předmět. Mne pautali wšichni …

... W logice bylo tehdáž asi 500 posluchačů, mladíků ze všech četných gymnasií w Čechách, tedy ze všech krajin země. Již to bylo mi welmi zajímawé. Bawila mě zwláště wýměna myšlének o rozličných wěcech, kterým jsme se učili; z čehož wzniklo přátelstwí s mnohými wýtečnějšími spolužáky, které se dílem po celý potomní čas žiwota mého zachowalo. Ročník náš býwal wůbec později chwálen co wynikající rozličnými talenty. Mezi znamenitější spolužáky, na které se pamatuji, byli Wrťátko, nyní bibliotekář českého musea, Wrzák, zemský advokát, Swoboda Wácslaw, školní radda, Emmanuel Seidl, professor na lékařské fakultě, Štulc, kanowník Wyšehradský, Slawíček, děkan w Brandýse, Tichý, farář někde w diocesi Litoměřické, Klauček, kněz řádu Benediktinského w Braumowě, Hasner, cisleithanský minister, Bernard, opat Osecký, Lipš, opat Tepelský, Břetislaw Trojan, krajský w Žatci. Mohl bych řadu mnohem delší uwésti, kdybych měl písemná zaznamenání při ruce a nebyl odkázán toliko na swau paměť.

([To], str. 29–30)

Na závěr semestru Tomek vzpomínal takto:

... a dne 12. Března zawřel se školní běh slawným rozdáwáním wyswědčení, které se stáwalo před shromážděním wšech professorů. Když přišla řada na mne dle abecedy a byl jsem předwolán, zakýwal na mne professor Jandera, abych mu ukázal své wywědčení, a s pochwalným usmáním mě propustil, když widěl, že jsem obdržel zase wšecky eminence. Již dwa dni po tom, w pátek dne 14. Března začala se čtení druhého půlletního běhu ... ([To], str. 37)

Není překvapivé, že měl Jandera zájem o to, jak Tomek na univerzitě studuje. Vždyť ho znal od jeho dětství. Jistě byl spokojen, když viděl jeho vynikající výsledky. Tomek byl nadaný a pracovitý.

Tomek o počátku svého působení na pražské univerzitě uvedl (jedná se o rok 1851):

Přednášky mé byly owšem české ... Co česky přednášející nacházeli se tehdáž we sboru professorském Wocel, Čelakowský powolaný z Wratislawě, Hanuš a Kaubek; z professorů, pod kterými jsem já byl ještě studowal, zůstáwali Bořiwoj Presl, Petřina a Jandera, který totiž byl již dán na odpočinek, ale přednášel z dobré wůle proto ještě předce. ([To], str. 375)

2. Obsazení matematických stolic v dalším období

Roku 1849/1850 oficiálně zaniklo dělení stolic na nižší a vyšší matematiku, byť ještě nějaký čas bylo užíváno (bývalá stolice vyšší matematiky byla chápána jako první stolice, bývalá stolice nižší matematiky jako druhá stolice). Jakub Filip Kulik pokračoval jako řádný profesor matematiky, rovněž tak Josef Ladislav Jandera. Nově nastoupil jako řádný profesor matematiky a soukromý docent matematických partií německé fyziky Wilhelm Matzka. Na krátké období 1848 až 1851 vznikla soukromá docentura praktické matematiky a dějin matematiky pro Johanna Josefa Partla.

Po Janderově odchodu zůstaly na univerzitě jen dvě zcela rovnocenné stolice matematiky, profesoři se střídali ve výuce základních předmětů, případně vypisovali výběrové přednášky podle svého zájmu a odborného zaměření. V letech 1857/1858 až 1870/1871 Wilhelm Matzka přednášel matematiku jako tzv. druhý řádný profesor. Do roku 1862/1863 byl jeho kolegou Jakub Filip Kulik, v letech 1863/1864 až 1867/1868 fyzik a astronom Karl Hornstein (1824–1882).

Od roku 1868/1869 do roku 1891/1892 byla bývalá stolice vyšší matematiky obsazena Heinrichem Jacobem Karlem Durègem (1821–1893). Po Matzkově penzionování v roce 1871 byla výuka rozdělena mezi dvě rovnocenné stolice, které vedli řádní profesoři. Stolice s německým vyučovacím jazykem připadla Durègeovi. Na nově konstituovanou stolici matematiky s českým vyučovacím jazykem nastoupil František Josef Studnička (1836–1903). Každý profesor vedl veškerou výuku matematiky ve svém jazyce. Později se do výuky zapojovali soukromí docenti, asistenti a mimořádní profesoři. Tento systém zůstal zachován až do roku 1882, tj. do vzniku dvou samostatných univerzit neboli *České univerzity* a *Německé univerzity*.[7]

3. Suplentem na univerzitě

Od podzimu roku 1802 Jandera pomáhal s výukou matematiky profesoru Stanislavu Vydrovi. Již od svých studijních let za něho obstarával administrativní práce (vedení studentských katalogů, zadávání prověrek), později vypomáhal i s výukou, neboť Vydra postupně ztrácel zrak. Dne 22. ledna 1803 prý Vydra během přednášky oslepl úplně a Jandera od 24. ledna 1803 převzal veškeré jeho kurzovní přednášky.[8] Dne 10. února 1803 byl dekretem zemského gubernia (č. j. 3099) oficiálně pověřen suplováním výuky. Na opis jmenovacího dekretu si Jandera poznamenal:

Meine erste Vorlesung hielt ich 1803 dem 24. Jäner. Prof. Jandera.[9]

Jandera v tomto okamžiku zahájil svou pedagogickou kariéru, začal řádně přednášet elementární a aplikovanou matematiku. Ve výuce pokračoval jako suplent v letním semestru akademického roku 1802/1803, po celý rok 1803/1804 a v zimním semestru 1804/1805. Stanislav Vydra prý býval přítomen zkouškám takřka do smrti 3. prosince 1804. Teprve v létě roku 1804 se začal řešit problém, kdo nastoupí na Vydrovo místo a stane se novým řádným profesorem elementární matematiky na pražské univerzitě.

---

[7] O personálním obsazení matematických stolic a vývoji a proměnách výuky matematiky na pražské univerzitě od konce 18. století až do počátku 20. století v nejrůznějších souvislostech viz např. [BB1], [BB2], [ChŠ], [Ks], [Mr1], [Mr2], [Mr3], [Ot1], [Ot2], [Ot3], [SM] a [VVV].

[8] Ve svém diáři z roku 1821 (sgn. DH V 63, Strahovská knihovna) si Jandera 22. ledna 1821 poznamenal, že před lety tohoto dne Vydra oslepl.

[9] Opis jmenovacího dekretu je uložen v Janderově pozůstalosti ve fondu [III].

4. Doktorát

Více než teologie, výuka katechismu na střední škole či aktivní duchovní správa přitahovala Janderu matematika, kterou studoval na pražské Filozofické fakultě pod vedením Stanislava Vydry. Svoji budoucnost spatřoval v pedagogickém působení na univerzitě. Začal se proto připravovat na složení zkoušek nutných k získání doktorátu filozofie.[10]

Dne 26. srpna 1804 Jandera převzal doktorát filozofie na pražské univerzitě. Podle studijních předpisů z roku 1786 nebylo nutno na zisk doktorátu sepsat žádnou rozsáhlou původní vědeckou práci. Stačilo sepsat a před komisí obhájit tzv. *teze* a složit tři *přísné* (tj. rigorózní) zkoušky z filozofie, matematiky a fyziky a obecných dějin. Doktorát dával šanci na budoucí univerzitní kariéru.[11]

Většina univerzitních profesorů se v té době rekrutovala z řad kvalitních a osvědčených gymnaziálních učitelů, kteří uspěli v konkurzním řízení. Gymnázia nevyžadovala specializované učitele na určité předměty, neboť panoval systém tzv. *třídních učitelů*, tj. učitel vyučoval v dané třídě kromě náboženství všem předmětům. Kdo se chtěl věnovat vědě, musel tomuto cíli obětovat svůj volný čas. V pozdějším krátkém období tzv. *odborných učitelů* potřebovala gymnázia učitele specializované na jednotlivé matematicko-přírodovědné, resp. humanitní vědy.

Polyhistorický přístup ke vzdělávání neumožňoval gymnaziálním učitelům hlouběji pronikat do jednoho oboru a specializovat se na hlubší vědecké problémy. Osvědčení gymnaziální učitelé se často hlásili na konkurzy na rozmanité univerzitní stolice. Obvykle neměli žádné nebo téměř žádné odborné práce a teprve po přijetí na univerzitu se začali intenzívněji věnovat odborným tématům spadajícím pod tu kterou stolici.

Touto cestou Jandera nemusel jít, neboť již od roku 1803 začal suplovat matematické přednášky a nedlouho po obdržení doktorátu získal místo řádného univerzitního profesora matematiky. Jeho zaměření na výuku matematiky bylo od počátku jasné.

Poznamenejme, že v knihovně Strahovského kláštera se patrně v rámci Dlabačovy pozůstalosti dochoval rozsáhlý rukopis nesoucí název *Philosophie*. Obsahuje pečlivě sepsaný kurz filozofie, asi pro studium na Filozofické nebo Teologické fakultě. Původní zápisky byly zaznamenány do sešitů, jejichž pořadí bylo při dodatečné vazbě zpřeházeno. První část *Philosophie* tvoří deset sešitů (129 paragrafů, 10×28 stran), druhá část *Logik* má šest sešitů (75 paragrafů,

[10] Viz [Sch].

[11] V Archivu Univerzity Karlovy se bohužel nedochovaly žádné dokumenty, které by pomohly osvětlit průběh Janderovy cesty k doktorátu filozofie.
O udělení doktorátu viz dopis ředitele filozofických studií z 22. srpna 1804 adresovaný akademickému senátu pražské univerzity. Jiným písmem je na něm poznamenáno, že 24. srpna 1804 se uskutečnila Janderova doktorská promoce. Dopis je uložen v Archivu Univerzity Karlovy ve fondu *Akademický senát Karlo-Ferdinandovy univerzity 1791 (1796) – 1883*, inv. č. 11, *Spisy 1804*, č. 74. Více viz [SV].

5×28 a 1×35 stran), třetí část *Metaphysik*, která je patrně nedokončena, má jen dva sešity (19 paragrafů, 1×28 a 1×22 stran). Text je napsán německy, kurrentem, drobným, úhledným, dobře čitelným písmem bez přepisů, škrtů či jiných oprav. Latinské termíny, názvy děl či úryvky sentencí jsou vepsány latinkou. Souvislý text doplňují různá schémata, obrázky a „stromové grafy pojmů". Rozhodně se nejedná o Janderův rukopis, ale stránkování prvních dvou sešitů první části a poznámka na straně 71r (5. sešit první části) jsou zapsány Janderovým rukopisem. Je možné, že Jandera tento text používal ke studiu filozofie v průběhu noviciátu nebo při přípravě na *přísné* zkoušky.

5. Konkurz na místo profesora matematiky

Pražská univerzita vyhlásila 6. září 1804 konkurz na místo řádného profesora elementární matematiky, které se uvolnilo odchodem Stanislava Vydry ze zdravotních důvodů. Písemná část zkoušky se konala 25. října, ústní o den později. Ke konkurzu se přihlásili pouze dva kandidáti, spolužáci Bernard Bolzano a Josef Ladislav Jandera. Jandera měl jistou výhodu, neboť již 24. ledna 1803 byl pověřen suplováním přednášek za nemocného Vydru. Navíc měl Vydrovo písemné doporučení. Matematicky talentovanějšího Bolzana podporoval František Josef Gerstner, profesor vyšší matematiky, který ho znal ze svých lekcí. Na průběh zkoušky dohlížela komise univerzitních profesorů Filozofické fakulty, které předsedal právě Gerstner jako studijní ředitel této fakulty. Pro konkurz připravil devět otázek, z nichž vídeňská *Dvorská studijní komise* vybrala tři, zaslala je zemskému prezidiu království Českého, které je předalo předsedovi v zapečetěné obálce. Ta byla otevřena v den zkoušky před uchazeči a členy komise. Uchazeči měli písemně zpracovat následující otázky:

I. Vypočítat povrch a objem kulové úseče z dané výšky úseče a průměru koule.

II. Jaké známe důkazy věty o rovnováze na páce? A jakými přednostmi či nedostatky se vyznačuje každý z nich?

III. Jakou rychlostí proudí voda z malých otvorů velkých nádob? Jak lze tuto rychlost určit na základě teoretických principů?

Zkouška byla zahájena v devět hodin ráno. Jandera odevzdal svoji práci v půl páté odpoledne, Bolzano v šest. Jandera uspokojivě vypracoval odpovědi na první dvě otázky, třetí nezodpověděl vůbec. Bolzano zpracoval odpovědi na první dvě otázky skvěle, ale na třetí neuspokojivě. Ukázal, že pronikl hlouběji do problémů a pokoušel se o samostatné úsudky, postupy a důkazy. Jednoznačným vítězem písemné části byl podle komise Bolzano.

Při ústní části zkoušky se situace obrátila. Bolzano sice opět hlouběji a originálněji chápal podstatu zadaných otázek, avšak Jandera prokázal, že má jasnější a silnější hlas, ucelenější, pro žáky přístupnější a promyšlenější výklad, který se neodchyloval od klasického pojetí v duchu tehdy povinné Kästnerovy

učebnice. Matematicky lepší a talentovanější se jevil Bolzano, didakticky schopnější a zkušenější Jandera.

Pražská komise měla obtížné rozhodování. Pokud by mohla, Janderu by navrhla na místo profesora elementární matematiky a Bolzana na stolici vyšší matematiky, která však byla obsazená. Nakonec doporučila na místo profesora elementární matematiky Bolzana, poznamenala však, že Jandera by pro výuku elementární matematiky odborně dostačoval a po pedagogické stránce by byl patrně vhodnější než Bolzano.

Konečný verdikt byl však v rukou vídeňské *Dvorské studijní komise*, která nemusela přihlížet k doporučení konkurzní komise. Hlavní důraz kladla na kandidátovu spolehlivost, „správné názory“ a loajalitu k říši, což pro ni bylo mnohdy důležitější než odborné znalosti. Císař František I. (1768–1835) pak jmenoval 25. února 1805 *řádným profesorem elementární matematiky* Josefa Ladislava Janderu.[12]

Výsledek konkurzu Bolzana a Janderu neznepřátelil. Lze jen spekulovat, jak by se vyvíjela výuka matematiky a kvalita matematické práce v Čechách, kdyby stolici elementární matematiky obsadil talentovaný a originální Bolzano. Není ovšem jasné, zda by churavý Bolzano na tomto místě fyzicky a pedagogicky uspěl, a zda by jeho přednášky a nároky byly pro studenty snesitelné.[13]

Je třeba poznamenat, že jmenování suplenta Jandery na profesorské místo mělo precedens. Roku 1801 zemřel František Martin Pelcl (1734–1801), první profesor českého jazyka na pražské univerzitě, za něhož výuku od roku 1800 suploval mladý student práv Jan Nejedlý (1776–1834). Ten po Pelclově smrti zvítězil v konkurzu a stal se jeho nástupcem.

Souběžně s konkurzem na stolici elementární matematiky probíhal konkurz na místo katechety při Staroměstském gymnáziu v Praze a konkurz na místo profesora na stolici náboženské nauky Filozofické fakulty pražské univerzity. Bolzano byl vzhledem k nízkému věku doporučen konkurzní komisí na místo katechety na gymnáziu. Na stolici náboženské nauky byl doporučen Joachim Antonín Cron (1751–1826), římskokatolický duchovní, osecký cisterciák, výborný učitel a hudební skladatel, Bolzano byl doporučen jako druhý v pořadí. Dne 18. října 1804 však Cron získal prestižní místo profesora dogmatiky na Teologické fakultě pražské univerzity a Bolzano se posunul na první místo pro stolici náboženské nauky. Roku 1805 byl pak Františkem I. jmenován profesorem náboženství (*Religionslehre*) na Filozofické fakultě. Císař mu přislíbil „zvláštní ohled při obsazování matematické stolice na jiné univerzitě“. Bolzano se však již žádného dalšího konkurzu nezúčastnil.[14]

---

[12] Janderův jmenovací dekret řádného profesora elementární matematiky ze 17. března 1805 (č. j. 8398) podepsaný krajským hejtmanem Karlem hrabětem Chotkem z Chotkova a Vojnína (1783–1868) a pražským hejtmanem Františkem Antonínem hrabětem Libštejnským z Kolovrat (1778–1861) je uložený ve fondu [III].

[13] Podrobně o konkurzu viz [Mk].

[14] O Bolzanově životě a díle viz např. [Pv] a [Šo].

Dne 26. srpna 1804 se Jandera stal doktorem filozofie na Filozofické fakultě pražské univerzity. Od ledna 1802 byl členem premonstrátského řádu a od září 1802 knězem, byl tedy na počátku své církevní kariéry. Premonstráti však byli nakloněni odborným aktivitám svých členů, podporovali je a nebránili jim v jejich vědecké práci. Pavel Křivský o reakci představitelů Strahovského kláštera na Janderovo jmenování profesorem matematiky napsal:

Janderovo jmenování přijal strahovský opat Milo Grün s porozuměním a když se v roce 1808 stal ředitelem filosofických studií, udržoval s Janderou právě tak jako s Bolzanem živé a upřímné styky a podporoval je v jejich úřadě.
([Kř1], str. 23)

Milo Grün (vlastním jménem Johann Nepomuk, 1751–1816) vstoupil do premonstrátského řádu roku 1769, roku 1776 byl vysvěcen na kněze. Následně působil jako tajemník opata, v letech 1790 až 1804 zastával místo faráře v Jihlavě, kde se mimo jiné zasloužil o vznik nemocnice. Roku 1807 byl zvolen opatem Strahovského kláštera. Klášter provedl nelehkým obdobím napoleonských válek, kdy se kanovníci obávali o osud Norbertových ostatků, klášterní knihovny, archivu, klenotnice atd. Obnovil teologická studia, která mohli navštěvovat i řeholníci z jiných řádů, přednášel etiku a pastorální teologii. Roku 1812 byl rektorem pražské univerzity. Propojil činnost řádovou, akademickou a pastorační. Podporoval působení talentovaných kanovníků ve vědecké, univerzitní i odborné sféře mimo zdi kláštera. Jeho opatské období přispělo k obnově kláštera a klášterních studií. Byl též přítelem a ochráncem Bernarda Bolzana v jeho sporu s vídeňským aparátem.[15]

Výsledek konkurzu na profesorské místo Janderu a Bolzana rozhodně nezpřátelil, jak dokazuje například Bolzanův dopis Janderovi z 13. července 1827. Z něho je patrné, že Bolzano žádal Janderu o zapůjčení Tacquetovy učebnice geometrie. Jandera přes Bolzanova mladšího bratra Petra vzkazoval, že žádanou knihu ve své knihovně nemá, ale měla by být v pražské univerzitní knihovně. Bolzano svého přítele Janderu informoval o pomalu postupující práci na svém spisu o základech logiky a zval ho na návštěvu Těchobuze, kde tehdy pobýval.[16]

---

[15] O Grünově životě v řádu viz [Sch] a [Ca]. V rukopisu [Sch] je pěkný stínový siluetový portrét opata Grüna.

[16] Bolzano Janderu v dopise oslovuje *Verehrtester Herr Professor! Mein würdigster Freund!* a podepisuje se *Ihr ergebenster B. Bolzano* v duchu tehdejších zvyků [Nejváženější pane profesore! Můj nejctihodnější příteli!, S úctou Váš oddaný B. Bolzano]. Dopis je uložen ve fondu [I].
Bolzana patrně zajímala slavná učebnice André Tacqueta (1612–1660), profesora na školách v Antverpách a Louvani, který se jako člen jezuitského řádu zaměřil na výuku geometrie a aritmetiky a připravil půdu pro nástup diferenciálního a integrálního počtu a propojení geometrie a matematické analýzy. Jeho geometrické učebnice byly v 17. století hojně rozšířené a překládané. Není jasné, zda Bolzana zajímala kniha *Elementa geometriae planae ac solidae* (Antverpy, 1654, další vydání např. 1672, 1683), která byla považovaná ještě v 18. století za velmi dobře strukturovanou a srozumitelnou učebnici rovinné a prostorové geometrie a která propojovala klasickou geometrii s výtahy z Archimédova díla. Možná měl Bolzano zájem o knihu *Cylindricorum et annularium libri IV* (Antverpy, 1651), která pojednávala

Jandera a Bolzano se též pravidelně stýkali na přednáškách v *Královské české společnosti nauk.*

Připomeňme, že se od Jandery požadovala výuka podle státem schválených a prověřených učebnic. Vědecký výzkum a publikování výsledků, článků a učebnic se neočekávalo, netěšilo se státní podpoře a přízni. Často bylo dokonce chápáno jako nežádoucí, neboť odvádělo pozornost učitele od jeho pedagogické práce.

6. Janderova výuka elementární matematiky

Josef Ladislav Jandera navázal při výuce elementární matematiky na přednášky svého předchůdce Stanislava Vydry, které sám absolvoval. Za nemocného Vydru výuku od roku 1803 suploval a od roku 1805 ji vedl již jako řádný profesor elementární matematiky. Ve školním roce 1804/1805 Jandera vyučoval 5 hodin *čisté matematiky* v prvním ročníku a 5 hodin *aplikované matematiky* ve druhém ročníku.

Ve školním roce 1805/1806 vstoupila v platnost reforma, která znamenala redukci povinné výuky matematiky. Ve výuce v prvním ročníku (8 hodin týdně) měly být zopakovány a upevněny znalosti z latinských gymnázií. Partie z vyšší algebry, geometrie a analýzy se vykládat neměly, přesunuty byly do volitelných přednášek vyšší matematiky. Něco málo z aplikované matematiky se objevilo ve druhém ročníku ve výuce fyziky. Redukce povinné výuky vedla k nárůstu počtu výběrových (volných) přednášek, které si mohli studenti podle svého zájmu a schopností, resp. uvažovaného budoucího povolání zapisovat ve třetím ročníku.

V letech 1805/1806 až 1813/1814 vyučoval Jandera *čistou* (*elementární*) *matematiku* v prvním ročníku v rozsahu 8 hodin (pětkrát týdně jedna hodina dopoledne a třikrát týdně jedna hodina odpoledne). Od školního roku 1814/1815 se časová dotace výuky matematiky snížila na 7 hodin (čtyřikrát týdně jedna hodina dopoledne, třikrát týdně jedna hodina odpoledne).

Připomeňme, že v roce 1824/1825 byla povinná výuka na Filozofické fakultě zkrácena ze tří let na dva roky a z 16 povinných hodin týdně na 15. V prvním ročníku zůstalo 7 hodin *čisté matematiky*, kterou vyučoval profesor elementární matematiky, ve druhém 8 hodin *elementární fyziky s užitou matematikou*, které měl na starosti profesor fyziky. Snížení objemu povinné výuky mělo studenty

---

o válcích a prstencích. Zejména se však věnovala vzniku křivek, ploch a těles z pohybu bodu, křivky a plochy. Kritizovala dobovou metodu indivisibilií užívanou k výpočtu ploch a objemů, prosazovala užití exhaustivní metody a tzv. práci s nekonečnými procesy.

Přátelství Jandery a Bolzana dokazují i Janderovy diáře. Jak víme, Jandera vedl bohatý společenský život, v jeho bytě se pravidelně scházeli přátelé, v některých letech skoro denně. V letech 1841 až 1843 mezi hosty najdeme i Bolzana. Bolzano však patřil mezi „vzácné“ hosty Janderova kruhu, přicházel velmi zřídka. Janderovo přátelství s Bolzanem dokládá i Janderův zápis z 18. prosince 1848, že zemřel přítel Bolzano. Zdůrazněme, že úmrtí si Jandera do diáře vepisoval jen u příbuzných a velmi blízkých přátel. Viz Janderovy diáře z let 1841, 1842, 1843, 1848 (sgn. CK X 78, CK X 79, CK X 80, CL X 14).

motivovat k většímu zájmu o výběrové (volné) přednášky. Zkrácení povinné výuky na Filozofické fakultě na dva roky bylo též reakcí státu na nedostatek mladých farářů, lékařů a učitelů a na tehdejší prodloužení gymnaziálních studií z pěti na šest let (od roku 1819 měla být všechna gymnázia v *Rakouské říši* šestitřídní s týdenní výukou 18 hodin).

V roce 1847/1848 měl Jandera naposled na univerzitě výuku v rozsahu 7 hodin týdně (povinný úvazek řádného profesora), 19. února 1848 mu bylo již 72 let. V seznamu přednášek pro školní rok 1848/1849 je uveden mezi členy senátu, seniory Filozofické fakulty a pražské univerzity a jako řádný profesor matematiky, neměl však přidělenu žádnou výuku. Ani v zimním semestru školního roku 1849/1850 tomu nebylo jinak. V letním semestru 1849/1850 však měl na Filozofické fakultě tříhodinovou volitelnou přednášku.[17]

Ve školních rocích 1848/1849 a 1849/1850 přednášel Jandera *elementární matematiku* v sedmém ročníku (v *septimě*) Staroměstského gymnázia v Praze. Od tohoto roku totiž vešla v platnost zásadní reforma vyššího školství v Rakouské monarchii. Původní šestiletá gymnázia byla přeměněna na osmiletá. Propedeutický charakter filozofických fakult byl zrušen, jejich dva ročníky (*logika* a *fysika*) byly „připojeny“ ke gymnáziím jako poslední dva ročníky (*septima* a *oktáva*). Filozofická fakulta přestala být přípravkou pro tzv. vyšší fakulty, stala se s nimi rovnocennou a soustředila se na přípravu středoškolských učitelů všech předmětů vyučovaných na gymnáziích a reálkách. Sedmý ročník však bylo možno otevřít jen na některých gymnáziích, neboť byl nedostatek pedagogů, kteří by mohli zahájit výuku. Vyšší gymnaziální třídy byly nejprve otevírány jen v těch městech, kde existovala filozofická univerzitní studia, zrušené filozofické ústavy nebo biskupské teologické semináře.[18]

Jandera, který roku 1848 dovršil 72 let, mohl odejít do zasloužené penze po 45 letech univerzitní výuky. Rozhodl se však v pedagogické práci pokračovat. Jeho rozhodnutí bylo patrně ovlivněno více faktory. Jednak se mu nechtělo odejít natrvalo do kláštera, jednak vídeňské ministerstvo kultu a vyučování nechtělo vyhovět jeho penzionování, neboť roku 1848/1849 chyběli kvalifikovaní pedagogové pro výuku matematiky a přírodních věd na reorganizovaných osmiletých gymnáziích.[19]

Od ledna roku 1850 se řešilo Janderovo řádné penzionování. Dne 16. února 1850 Janderovi akademický senát pražské univerzity zaslal rozhodnutí o řádném penzionování od dubna roku 1850 (č. j. 417). Dne 21. února 1850 děkan

[17] Viz seznam přednášek ve fondu [VII] a Janderovy diáře z let 1848, 1849 a 1850 v knihovně kláštera na Strahově.

[18] Na změny vzdělávacího systému reagoval např. Jeroným Josef Zeidler osobním dopisem z 2. září 1849 adresovaným Janderovi. Nelíbily se mu podmínky pro převzetí gymnaziálních profesorů, a zejména nových suplentů ze dvou nových tříd Staroměstského gymnázia do univerzitního sboru. Své názory velmi podrobně zdůvodňoval. Nová reforma ho příliš nenadchla. Viz Zeidlerův dopis z prázdninového pobytu v Mariánských Lázních, který je uložen ve fondu [I].

[19] O penzionování a problémech s ním spojených psal Jandera bratrovi Václavovi do Hořic 29. září 1845, 7. července 1849 a 10. května 1850 (dopisy jsou ve složce bez inv. č., fond [II]).

Filozofické fakulty pražské univerzity Jan Svatopluk Presl (1791–1849) oznámil Janderovi rozhodnutí vídeňského ministerstva kultu a vyučování, kterým dovolovalo Janderovi pokračovat ve výuce na univerzitě (č. j. 243). Česká zemská hlavní pokladna informovala 11. dubna 1850 Janderu dekretem č. j. 598, že mu byla vyměřena roční penze ve výši 1 400 zlatých.[20]

Jednalo se o poměrně vysoký roční příjem, který dovoloval pokrýt relativně pohodlný a komfortní život jednotlivce či středostavovské rodiny (slušné bydlení, kvalitní strava i oblečení, možnost cestovat i kulturně žít, zaplatit službu či kuchařku a vytvořit si i úspory). V roce 1850 byl roční plat kvalifikovaného dělníka 100 až 200 zlatých, učitele elementární školy 130 zlatých, vyššího úředníka 500 až 700 zlatých. Podle obsahu stříbra (k roku 2017) by 1 zlatka v přepočtu byla asi 150 Kč, tj. penze by činila 210 000 Kč ročně (neboli 17 500 Kč měsíčně). Když se však uváží dobová a dnešní kupní síla, ceny apod., pak by se jednalo o penzi ve výši 100 až 160 tisíc korun měsíčně, tj. částku odpovídající dnešnímu platu lékaře, právníka, soudce či vysokého státního úředníka. O takové penzi se většině dnešních penzistů ani nezdá. Tato penze Janderovi umožňovala pohodlný život i podporu aktivit, které považoval za důležité a pro společnost přínosné (pomoc talentovaným studentům, založení nadace, podpora rozkvětu Hořic apod.).

V letech 1850/1851 až 1856/1857 vyučoval Jandera 4 hodiny týdně *základy matematiky*. Jeho přednášky zahrnovaly široké spektrum látky, která mohla být přínosem pro budoucí učitele matematiky. V zimním semestru přednášel základy diferenciálního a integrálního počtu, vyšší rovnice, aritmetické posloupnosti vyšších řádů, řetězové zlomky, základy kombinatoriky a dělitelnost čísel. V letním semestru pokračoval ve výuce diferenciálního a integrálního počtu, přednášky obohacoval různými aplikacemi (výpočet extrémů funkcí, Taylorův a Maclaurinův rozvoj apod.), probíral základy aritmetiky, planimetrie, stereometrie, trigonometrie a sférické trigonometrie. Připojoval různé geometrické problémy (rektifikace, kvadratura, kubatura, vzájemná poloha útvarů v rovině i v prostoru). Jeho lekce byly zařazeny mezi základní matematické přednášky.

Poznamenejme, že profesoři Kulik a Matzka vedli v té době dvou až tříletý cyklus přednášek (povinný pro budoucí středoškolské učitele), navíc vypisovali výběrové (speciální) přednášky. Kulik míval pět až sedm hodin týdně, Matzka sedm.

Jandera je v té době v seznamech přednášek uváděn jako dvorní rada a řádný profesor matematiky, ale tradiční profesorský úvazek v rozsahu 7 až 9 hodin již neměl. Obsah jeho přednášek se zaměřil na doplnění, upřesnění a procvičení látky, která se dnes běžně probírá v hodinách matematiky v nejvyšších třídách gymnázií. Po letech, kdy své studenty v posluchárně počítal po stovkách, začal přednášet malému počtu studentů, kteří však o matematiku jevili zájem a nebyla pro ně jen nutným zlem na cestě za jinou kariérou. Podle vzpomínek

[20] Všechny výše zmíněné dokumenty jsou zachovány v Janderově pozůstalosti ve fondu [III].

studentů přednášel stále s nadšením a pečlivostí, byl vždy dochvilný a přesný a stále měl neuvěřitelně silný hlas. Nic mu údajně nesebralo chuť učit mladé lidi.

Janderovo závěrečné pedagogické působení na pražské univerzitě charakterizoval Riegrův[21] *Slovník naučný* v roce 1865 takto:

… Ačkoliv bylo J-ovi už 80 let, neustal nicméně přednášeti, ano zdálo se, že čím menší má naději na zdraví a život, tím více, tím horlivěji se zasazuje o to, aby času co možná nejvíce získal pro své přednášky, odpovídaje často přátelům svým na žádost, aby se šetřil, známými slovy: „s kathedry do hrobu.“

([S-4], str. 167, heslo psal Josef Smolík)

Janderův žák Josef Václav Frič,[22] pozdější český novinář, spisovatel, revolucionář a politik, vzpomínal na Janderovu výuku takto:

… Kdo u něho, zvláště při geometrii, neobstál, tomu prorokoval, že z něho do smrti nic nebude, pronášeje stereotypní, akademickému měšťanu věru nepochlebný svůj výrok: „Sie sind ein Esel!“ [Jsi osel!, Jsi blbec!], *načež ušklíbnuv se, naslinil svou velikou tužku o polovyplázlý jazyk a namaloval mu do katalogu trojku, jež měla opakování jednoho roku vzápětí a již při reparatuře jen tomu ve dvojku proměnil, kdož zadušoval se mu, že vstoupí do theologie. Něco podobného stalo se též bývalému žákovi jeho, napotomnímu arcibiskupu Schrenkovi,*[23] *jemuž se pak Jandera jakožto člen akademického senátu musel slavnostně představit. Schrenk připomenul tedy dávného svého profesora při prvním setkání na*

[21] František Ladislav Rieger (1818–1903), významný český politik, právník, zastánce českých politických, hospodářských a kulturních zájmů na *Říšském sněmu* ve Vídni a na *Českém zemském sněmu* v Praze, byl ve školním roce 1835/1836 Janderovým žákem (viz katalogy sgn. DK I 68, DK I 69 a DK I 70 uložené v knihovně kláštera na Strahově). Jeho práci v zimním semestru Jandera hodnotil 7× *eminens* a 2× *jedničkou*, zkoušku *jedničkou*. Práci v letním semestru hodnotil 8× *eminens* a 1× *jedničkou*, zkoušku *eminens* s poznámkou *valde egreg.*, tj. *valde egregius*, velmi výtečný. Na přísného Janderu udělal Rieger mimořádný dojem.

[22] Josef Václav Frič (1829–1890) byl v revolučním roce 1848 mluvčím studentů, které vedl na barikády. V roce 1851 byl zatčen a odsouzen za přípravu tzv. májového spiknutí na 18 let vězení. Trest si odpykával v Terstu a Komárně. Roku 1854 byl omilostněn a po propuštění žil pod policejním dohledem. V roce 1858 byl opět zatčen, následující rok byl propuštěn pod podmínkou, že bude emigrovat. Od roku 1859 až do roku 1879 žil v Londýně, Paříži, Berlíně, Budapešti, Záhřebu, Petrohradě a Římě. Návrat do Čech mu byl umožněn, když se vzdal politických aktivit. Po návratu do Prahy se věnoval výhradně uměleckým aktivitám.
Frič studoval u Jandery ve školním roce 1845/1846 (viz katalogy uložené v Hořicích). Byl jen průměrným studentem.

[23] Alois Josef baron Schrenk z Notzingu (1802–1849), český římskokatolický duchovní a teolog, vystudoval teologii v královéhradeckém biskupském semináři, roku 1825 byl vysvěcen na kněze a roku 1834 získal doktorát teologie. V roce 1837 se stal světícím biskupem olomouckým a o rok později arcibiskupem pražským a kancléřem pražské univerzity. Proslavil se především neúnavnou vizitační činností.
V Janderových katalozích se nepodařilo prokázat, že by Schrenk byl Janderovým žákem. Není jasné, zda je Fričova informace správná. Jiné zdroje historku spojují se Schrenkovým nástupcem, tj. s kardinálem Bedřichem Janem Josefem Celestinem knížetem Schwarzenbergem. Viz dále.
Tuto historku připomíná i Jan Eduard Herold v [Hd].

tuto okolnost, dodávaje s úsměvem, že kdysi přísný jeho soudce nebyl, chvála bohu, dobrým prorokem; načež Jandera prý odvětil zcela klidně: „Eminenz, ich hab' es ja nur von der Mathematik gemeint!“ [Vaše Eminence, myslel jsem to jen z matematického hlediska!]

Tolik jisto, že kdo z domu nebyl počtářem, na tehdejších gymnasiích ničemu se nenaučil, jak jsem byl na svém místě již vysvětlil. Jandera pak, ač přednášel velice důkladně i názorně, ozbrojen vždy svojí hůlkou a čmáraje některý příklad třeba pětkrát po sobě na tabuli, zdržoval se základními větami přes polovici běhu, načež odbýval ostatek parou, takže mu ovšem nemohli stačiti, kdož o nejpřesnější vědě neměli z gymnasií ani ponětí. A kdo nesledoval přednášek co nejpilněji, kdo na černou tabuli, důmyslně mezi řadou světlých oken umístěnou, dobře neviděl, čemuž valná část děkovala svou krátkozrakost, ten ztratil brzo nit a nemohl potom ve třech, v pěti dnech před zkouškou vtlouci do sebe všechny these a příklady veškeré matematiky a geometrie. ([Fr], str. 199)

Až do roku 1848/1849 byly pro výuku všech předmětů na univerzitách v celé Rakouské říši stanoveny závazné (povinné) učebnice, veškerá univerzitní výuka podléhala přísnému státnímu dozoru. Tato situace nebyla pro vyučující jednoduchá. Matematika patrně nebyla tak přísně kontrolována, přesto musel Jandera užívat učebnice předepsané ve Vídni. Dohledem nad výukou a užíváním povolených učebnic byl pověřen studijní ředitel (*Studiendirektor*), který byl nadřazen i děkanovi fakulty.

Zhruba do roku 1816 používal Jandera k přednáškám rozsáhlé, německy psané čtyřsvazkové kompendium Abrahama Gotthelfa Kästnera (1719–1800), německého matematika a epigramatika. Asi od roku 1816 nebo snad od roku 1818 přednášel podle dvousvazkové učebnice Ignaze Appeltauera (1769–1829), profesora matematiky vídeňské univerzity. Nejprve užíval její latinskou verzi, roku 1824 ji nahradil jejím německým překladem. Latinsky vyučoval zhruba do roku 1824, pak přešel do němčiny.

Po Janderově smrti nebyla ve školním roce 1857/1858 jeho přednáška nahrazena, její obsah si mezi své povinné předměty rozdělili profesoři Kulik a Matzka, matematiku nadále vyučovali ve dvou až tříletém cyklu. Janderovým odchodem tak skončila úvodní přednáška z matematiky, která se každý rok opakovala.

7. Janderovo pedagogické působení

Mezi studenty kolovala řada historek o Janderově přísnosti a neústupnosti, o jeho náročnosti na znalosti a dovednosti. Předávaly se z generace na generaci, nic mu však neubíraly na cti. Naopak, studenti se ho sice obávali, ale zároveň ho ctili a možná i obdivovali.

Václav Plašil (1801–1872), rodák z Hořic, který s Janderovou pomocí vystudoval gymnázium, Filozofickou i Lékařskou fakultu pražské univerzity, se po ukončení studií stal lékařem knížat Paarů v Bechyni. Proslul jako vynikající lékař, velký vlastenec, podporovatel chovu bource morušového a pijavky

lékařské. Jako mnozí jiní studenti vzpomínal na profesora Janderu. Připomněl například tuto humornou událost:

Na universitě studoval mladý kníže Schwarzenberg, kterého profesor Jandera nechal propadnouti z matematiky; byl sice požádán, aby šlechtice znova zkoušel, že snad výsledek bude podruhé lepší, ale Jandera se k tomu pohnouti nedal.

Když se později kníže Schwarzenberg stal pražským arcibiskupem, představil se mu i Jandera. Tu si Schwarzenberg vzpomněl na studia a při tom svému učiteli při odchodu pravil: „Tak vidíte! A přece jsem se stal arcibiskupem.“ Ale Jandera bystře odvětil: „Ano, Eminence, ale špatným matematikem jste zůstal dosud!“ Tuto anekdotu prý vyslechl a rozšířil arcibiskupův komorník.

([Pj2], str. 41)

Jednalo se patrně o kardinála Bedřicha Jana Josefa Celestina knížete Schwarzenberga (1809–1885), česko-rakouského šlechtice, který byl od roku 1835 salcburským arcibiskupem. Roku 1842 byl jmenován kardinálem a roku 1850 se stal pražským arcibiskupem a primasem českým.

Kníže Schwarzenberg studoval filozofii a práva, později teologii ve Vídni a Salcburku. V Salcburku se zasloužil o vybudování několika domovů pro sirotky a nemocnice. Po příchodu do Prahy se stal řádným členem *C. k. vlastenesko-hospodářské společnosti*, která se snažila o zvelebení hospodářství v Čechách. Nabádal faráře a školy, aby odebírali její odborná periodika a vzdělávací publikace. Zasloužil se též o dostavbu chrámu sv. Víta v Praze a výstavbu kostela sv. Cyrila a Metoděje v pražském Karlíně. Na prvním vatikánském koncilu roku 1869 vystoupil proti dogmatu o papežské neomylnosti. Byl klasickým dobovým zemským vlastencem, který se klonil k politice staročechů. V roce 1861 spoluinicioval petici, která žádala, aby se císař František Josef I. nechal v Praze korunovat českým králem. Zasazoval se o zřízení samostatné české univerzity, když však roku 1882 vznikla, nepřál si rozdělení Teologické fakulty na dvě, neboť zastával názor, že kněz v Čechách musí ovládat oba zemské jazyky, pokud chce být dobrým pastýřem. Zajímavé je, že ač vysoce postavený kněz, byl vášnivým milovníkem hor a nadšeným alpinistou, patřil mezi průkopníky horolezectví v Alpách. Názory českých vlastenců na jeho působení byly značně rozmanité. Například Karel Havlíček Borovský (1821–1856) jemu a jeho bratru Felixi knížeti Schwarzenbergovi (1800–1852), význačnému diplomatu, státníku a generálovi, věnoval drsnou *Píseň Čechů* z roku 1850, v níž stálo: *Zle, matičko, zle! Švarcenberci zde: jeden drží karabáč, druhý říká „Otčenáš“; zle, matičko, zle!*[24]

[24] Poznamenejme, že kardinál Schwarzenberg byl pražským arcibiskupem jmenován 20. května 1850 a slavnostně uveden do úřadu 15. srpna téhož roku. Jandera si 11. listopadu 1850 do diáře poznamenal, že se konala slavnostní promoce doktora teologie Wanderera, které se účastnil kardinál Schwarzenberg, kancléř univerzity. Tehdy by snad mohlo dojít k oné konverzaci, kterou zaznamenal Frič. Viz Janderův diář z roku 1850, sgn. CL X 16.
V dochovaných Janderových katalozích se nepodařilo prokázat, že by budoucí kardinál, kníže Schwarzenberg studoval u Jandery. Není tedy jasné, zda popisovaná historka je pravdivá nebo vymyšlená. Janderově povaze by však odpovídala, vtipná břitkost mu byla vlastní.

Alfred Meissner (1821–1885), německý lékař, spisovatel, básník, romanopisec a dramatik, kterému matematika příliš nešla, na Janderovu výuku vzpomínal takto:

… Obávaný Ladislav Jandera byl drobný stařík, postavička jako vystřižená z Hoffmannovy pohádky. Byl premonstrát, nenosil však mnišský oděv, ale vysoké vojenské boty a modrý měšťanský plášť, jenž byl po mlynářsku zabílený od věčného manipulování s křídou. Z jeho tvrdě řezané zašpičatělé tváře nazlobeného skřítka jakoby sálalo hrozivé zanícení pro posvátnou vědu. Když se vyšplhal na katedru – většinou za bouřlivého halasu publika – zkřížil podle svého zvyku paže na prsou jako Napoleon a měřil posluchačstvo divokým pohledem, dokud se úplně neztišilo. Před sebou na stole měl tzv. Me-mo-ri-á-ly, v ruce křídu, pod paží krátkou bílou hůlku, užívanou jako ukazovátko, kterou často jako posedlý mlátíval do tabule. Takto zahajoval pronikavým a veškerý hluk přebíjejícím hlasem své přednášky, přičemž každé slovo kouskoval na slabiky. Jasno! – to bylo jeho heslo – a každý delší výklad končil výrokem Teď to mu-sí-chá-pat kaž-dá ku-cha-řin-ka!, a tuto průpovídku pokládal za nejvyšší pochvalu vyslovenou sobě samému. Bohužel musím přiznat, že tomu, co měla chápat každá kuchařinka, jsem velice často nerozuměl … ([Me], str. 59–60, volný překlad)

Na jiném místě Meissner o Janderově vzhledu a povaze napsal:

Když jsme jednou narazili na sbírku mědirytin z doby francouzské revoluce, oba jsme zjistili [Alfred Meissner a jeho přítel Moritz Hartmann], *že profesor Ladislav Jandera se nápadně podobá Robespierrovi. Byla to úplně ta samá hlava, jen mnohem starší, stejné čelo, stejná ústa. Nemohu toho muže srovnat s nikým jiným a s nikým menším než s váženým zástupcem z Arrasu. I Jandera byl zosobněním ctnosti, spravedlnosti a neúplatnosti, byl však hrozný, protože nic nepřijímal jako svou zásadu a jednotlivci v jeho očích nebyli ničím. Kdo před ním a před jeho „Memoriale“ neobstál, prokázal „svou ne-po-u-ži-tel-nost pro vě-dec-kou pro-fe-si“. Tisíce mladých lidí musely změnit svůj život, protože nesplnily jeho požadavky. Nerušilo to jeho spánek. Ani úsilí všech ostatních profesorů ho nikdy neodradilo od toho, aby řekl „Ne“.*

([Me], str. 60–61, volný překlad)

Připomeňme několik zajímavých informací z Meissnerova života. Pocházel z Teplic, jeho otec Eduard Meissner (1785–1868) byl lázeňským lékařem v Teplicích a později v Karlových Varech. Matka Karolina, rozená May (nar. r. 1790, zemř. patrně r. 1863), pocházela ze skotského Invermay. Dědeček August Gottlieb Meissner (1753–1807) byl spisovatelem.

Alfred Meissner studoval na Staroměstském gymnáziu v Praze, na Filozofické a pak na Lékařské fakultě pražské univerzity, kde roku 1846 získal titul doktora medicíny. Během studií se zajímal o literaturu. Po absolutoriu krátce pracoval v pražské nemocnici, pak se rozhodl žít jako spisovatel na volné noze. Roku 1846 se usadil v Lipsku, kde byla méně přísná cenzura. Několikrát zavítal do Drážďan a Paříže. V revolučním roce 1848 pobýval ve Frankfurtu nad Mohanem, kde se scházel slavný německý parlament. V následujícím roce byl opět

v Paříži, rok 1850 strávil v Londýně a poté žil opět v Praze. Roku 1869, po smrti otce, si koupil dům v Bregenzu, kde žil až do smrti. Roku 1884 obdržel od bavorského krále Ludvíka II. (1845–1886) Maxmiliánův řád pro vědu a umění, ve stejném roce byl povýšen mezi bavorskou šlechtu. Později byl vydírán spisovatelem Franzem Hedrichem (1823–1895), přítelem, kterého léta podporoval a který byl považován za tajného spoluautora jeho velkých a oblíbených románů. Hedrich vyhrožoval, že zveřejní své spoluautorství a žádal další a další peníze na svůj nákladný život. Proto se Meissner roku 1885 pokusil o sebevraždu; poranil se nožem a o několik dnů později zemřel na sepsi.

Meissnerova kniha *Geschichte meines Lebens* [Me] obsahující nejrůznější úvahy a vzpomínky dokládá jeho široký rozhled v historii, filozofii i náboženství. Týkají se i doby jeho studia. Na několika místech se zmínil o Janderovi, jeho podobě, charakteristických rysech, o jeho chování, zvycích a řeči. Pokusil se parodovat i typickou Janderovu řeč. Víme, že Jandera mluvil velmi hlasitě a při výkladu výrazně odděloval jednotlivé slabiky. S jistou nadsázkou a humorem parodoval Meissner Janderovy časté odkazy na „Memoriale“, tj. vlastní matematické sešity.

Následující Meissnerova vzpomínka na Janderův styl výuky matematiky je silně ovlivněna tím, že Meissner byl v matematice slabý, příliš ji nechápal a nerozuměl základní struktuře definice – věta – důkaz – příklad. Matematika ho nezajímala, neměl chuť se jí zabývat. Byla mu jen nutným a obtížně překonatelným zlem, stejně jako pro řadu jeho humanitně zaměřených spolužáků:

Jednoho krásného slunečného dopoledne stál profesor Ladislav Jandera před tabulí a vysvětloval nám jednu větu z nauky o elipse, že pokud vedeme osou KC kužele rovinu KLM kolmou k rovině RS, je rovina křivky AQMQ kolmá k trojúhelníku KLM a jakýkoli řez rovnoběžný s podstavou LBMD musí mít nutně střed v ose KC.

… Hartmann tiše a šťastně seděl ve své lavici a četl knihu, kterou jsem včera získal a dnes mu ji dal: Grabbeho Fausta a Dona Juana. Grabbe byl jedním z našich oblíbených básníků.[25] *Už první monolog, v němž Faust z Aventinu oslovuje Řím, byl okouzlující.*

[25] Christian Dietrich Grabbe (1801–1836), německý dramatik tzv. předbřeznového období, je autorem řady divadelních her, které začal sepisovat již za gymnaziálních studií. Absolvoval práva na univerzitách v Berlíně a Lipsku, kde byl jeho přítelem básník Heinrich Heine (1797–1856). Po promoci se nejprve neúspěšně pokoušel získat místo divadelního režiséra, pak právníka. V roce 1826 byl jmenován bezplatným vojenským auditorem, po delší zkušební době začal pracovat jako řádný auditor. Od roku 1831 sílil jeho alkoholismus. Roku 1833 uzavřel nepovedené manželství, začal měnit působiště (rodný Detmold, Frankfurt nad Mohanem, Düsseldorf). Roku 1836 se vrátil do Detmoldu, kde manželka požádala o rozvod. Grabbe krátce na to zemřel na paralýzu, patrně důsledek syfilidy. V českém prostředí byly oblíbené jeho hry *Don Juan, Faust, Žert, satira, ironie a hlubší význam.* V první polovině 19. století byl považován za jednoho z nejvýznamnějších německých dramatiků své generace, později byl zapomenut. Zájem o jeho dílo byl později probuzen pro antisemitské výroky v některých jeho hrách a pro nacionalistické líčení německé historie. Stal se „velkým národním básníkem“ nacistů.

„Quod erat de-mon-stran-dum“, vykřiknuté do vzduchu jako kokrhání kohouta, probudilo čtenáře ze snění. Hrozný křiklavý obličej tam nahoře dokončil svou argumentaci.

„A teď“, pokračoval hrozný muž zdánlivě mírným tónem – sledoval neopatrného – „a teď (pomalu listoval katalogem, dokud ho nenašel), můj drahý Hartmanne Moritzi, pojďte ke mně a ukažte svým kolegům, že jste mě pochopil. Hartmanne Moritzi, ven!“

Jaká to byla hrůza, že já i můj přítel jsme ztratili zrak a sluch. Výzva musela být bezpodmínečně uposlechnuta. Mezi obrovským počtem studentů se rozpoutala bouře očekávání. Výstup však byl jen krátký. Hartmann přišel, nakreslil na tabuli pár čar a zamumlal několik slov. Pak uprchl a s ohnivě rudou tváří se ponořil zpět do moře hlav, zatímco na výšinách zlomyslný skřet naříkal nad takovou nevědomostí a tleskal rukama. ([Me], str. 61–62, volný překlad)

Ještě po téměř dvou stoletích, které uplynuly od Meissnerova filozofického studia, je patrné, že Jandera si dosti drsným způsobem ověřoval pochopení vyložené látky přímo při přednáškách. Byl postrachem pro nepozorné a méně talentované studenty. Postupem času tento způsob prověřování znalostí z vysokoškolských přednášek vymizel, přesunul se na cvičení, semináře či kolokvia.

Meissnerovým blízkým přítelem, jehož jméno ve vzpomínkách na studium matematiky opakovaně zmiňuje, byl Moritz Hartmann (1821–1872), později rakouský novinář, spisovatel a politik. Pocházel z české židovské rodiny z Trhových Dušníků. V době gymnaziálních studií židovskou víru opustil a stal se bezvěrcem. Na přání rodičů studoval filozofii a literaturu na univerzitách v Praze a ve Vídni. V Praze se přátelil s Alfredem Meissnerem. Po ukončení studií cestoval po jižním Německu, Švýcarsku a Itálii, pak pracoval jako vychovatel ve vídeňských rodinách. Od roku 1844 žil nejprve v Berlíně, pak v Lipsku a Praze, kde psal a vydával vlastenecké básně. Roku 1848 se zapojil do činnosti německého parlamentu ve Frankfurtu nad Mohanem, do březnové revoluce v Bádensku i ve Vídni. Protože se obával policejního stíhání ze strany úřadů, uchýlil se po pádu revoluce do západní Evropy. Pobýval v Anglii, Francii, Belgii, Irsku a Nizozemí. Publikoval různé politicko-satirické básně a články. Během Krymské války (1854 až 1859) byl korespondentem německého deníku *Kölnische Zeitung*. V šedesátých letech pobýval v Ženevě jako učitel německé literatury a historie, spolupracoval se stuttgartským časopisem *Frey* a vídeňským deníkem *Neue Freie Presse*. Matematiku, stejně jako Meissner, v oblibě neměl.

Český novinář, spisovatel a politik Josef Václav Frič vzpomínal, jak Jandera učil „celou jejich rodinu“ a jaké obavy měl on sám z jeho přísnosti a náročnosti, neboť matematice příliš nerozuměl.

Otec můj,[26] *když byl šťastně odbyl studia filosofická, při nichž mimo pověstného matematika Janderu, jenž i mým byl ještě profesorem v tak zvané*

[26] Josef František Frič (též Joseph Franz Fritsch, 1804–1876), český vlastenec, advokát

logice, u zvláště povděčné choval paměti katechetu a filosofa, slavného Bolzana, který se stal mučedníkem snah svých osvícených i lidomilných, přišel jakožto nastávající právník za učitele literárních předmětův a i češtiny do domu rodiny Reissové, ... ([Fr], str. 38)

Jediným příštím bubákem zůstával mi pedantický a pro svou přísnost vykřičený profesor Jandera, vykladatel aritmetických a geometrických hieroglyfů, jejichž pouhý pohled způsoboval mi vždy skutečnou hrůzu. ([Fr], str. 92)

... Rozzloben jdu do koleje, proklínaje celý svět, k Padlesákovi[27] *a Janderovi s poprášeným žaludkem vulgo srdcem ...* ([Fr], str. 219)

Vše to, jak vidno, ovšem daleko zavádí nás od příprav k nové zkoušce, v níž bylo mi pod neuprosným Janderou stůj co stůj obstáti. Při ostatních předmětech nepotřeboval jsem pomocníka ... ([Fr], str. 321)

Jandera měl osobitý smysl pro humor, byl na studenty přísný, ale lidský a shovívavý. Nesnášel rozmazlené bohaté studenty, kteří chtěli těžit z postavení svých bohatých či mocných rodičů. Následující historka, která se dostala i do krásné literatury, potvrzuje výše uvedené:

Jandera měl ve zvyku představovat se svým novým studentům osobně. Činil tak většinou svým stručným, rázným způsobem: „Jmenuji se Ladislav Jandera a jsem profesorem matematiky, bydlím v Celetné ulici – ale pro nikoho nejsem doma.“ Profesor byl ještě pozůstatkem starých dobrých univerzitních časů jako Hanka, Nádherný, Millauer, Pinkas a další. Byl poctivý, čestný, neúplatný a nikdy se nezajímal o postavení rodičů svých studentů – leda tehdy, když měl před sebou rozmazleného syna bohatých a urozených lidí, který nevěděl. Jen při takových příležitostech se dotkl bezstarostného života, který takovým studentům studium usnadňoval na rozdíl od chudého studenta, jenž si vydělával na živobytí doučováním. ([Hd], str. 252, volný překlad)

---

a politik, byl profesorem práva na pražské univerzitě. U Jandery studoval matematiku ve školním roce 1823/1824 (viz katalogy sgn. DK I 35, DK I 36 a DK I 37 uložené v knihovně kláštera na Strahově). Patřil k velmi slabým studentům. V zimním semestru hodnotil Jandera jeho znalosti z aritmetiky a základů algebry *jedničkou*, neboť Fričovi počítání nedělalo potíže. V letním semestru však přišla geometrie a nastala katastrofa. K řádnému zkušebnímu termínu se Frič nedostavil. Není jasné, jakou známku dostal v náhradním termínu v srpnu 1823 (snad dvojku), Jandera si poznamenal, co všechno neuměl. Frič se pokusil složit zkoušku znovu 11. dubna 1825, Jandera si opět poznamenal, co neuměl z teorie trojúhelníka. Dne 1. června 1825 učinil Frič třetí pokus o zvládnutí geometrie, ale ani tentokrát Jandera nebyl spokojen s jeho znalostmi vlastností kužele. Při prvním pokusu získal Frič patrně dvojku, dvakrát se ji snažil opravit, ale marně, Jandera stále nebyl spokojen. Není divu, že byl v rodině Fričů obávaným profesorem.

Fričův mladší syn Antonín Frič (1832–1913), český paleontolog, zoolog, geolog a muzejník, byl v roce 1849/1850 Janderovým žákem v septimě akademického gymnázia (viz katalogy sgn. DK II 63, DU IV 18, DK II 63 uložené v knihovně strahovského kláštera). V zimním semestru byl Frič v řádném termínu hodnocen 2^-, následně si známku opravil na 1^-. V letním semestru Jandera jeho znalosti ohodnotil známkou 1 s poznámkou *debil.*, tj. *debilis* (slabý).

[27] Jan Padlesák byl profesorem náboženství a obecné pedagogiky na Filozofické fakultě pražské univerzity.

Jandera, jak víme z jeho diářů uložených v knihovně Strahovského kláštera, ve svém bytě přijímal návštěvy velmi často, včetně studentů, mnozí ho více či méně pravidelně navštěvovali. Jeho „drsný“ způsob představení patřil k jeho „profilu“ stejně jako jeho šedomodrý kabátek.

Josef Alois Durdík,[28] hořický rodák, Janderův výborný student a dobrý matematik, později středoškolský profesor matematiky a fyziky, a nakonec univerzitní profesor filozofie, o Filozofické fakultě a přímo o Janderovi napsal:

... V prvním ročníku filosofického studia bývávalo průměrně na 300 posluchačů, tak že Jandera v celku za tu dlouhou řadu let [1803 až 1857] *měl dohromady as 16 tisíc žákův.* ([Du], str. 2)

... Byl učitelem předmětu, jejž vyhlašují za těžký. Jandera jej tak jasně, srozumitelně a prostě vykládal, že mu každý porozuměti musil. Tu jest on pravým vzorem pochopitelnosti. Při posuzování prospěchu žáků svých byl spravedlivosť sama, a jen tato spravedlivosť nestranná a neohrožená dala vznik pověsti o jeho přísnosti. Při tom byl přece vlídný a přívětivý člověk, muž ušlechtilého ducha a jakožto povaha zrovna ideální. Ujímal se chudých studujících, podporoval je a ulehčoval všelikými způsoby trpký někdy život jich, opatřoval jim výživy hodinami, opisováním a p. Jeho prostá a čistá mysl dovolovala mu veselým býti. Známo jest, že byl pln humoru, žertovával a šprýmoval. Byl stejně dalek všeho pessimismu, jako vší licoměrnosti, (byl rád na světě,) rád se zasmál a vtipem svým vždy pohotově stál. Velmi mnoho rozmarných příběhů, vtipů a šprýmů se o něm posud vypravuje. ([Du], str. 3)

... Vidím jej před sebou, jakoby zvýšeným vzpomínáním jeho postava tím živěji vstoupila před oko mé. Malá postava, stářím už něco shrbená, úzká prsa, drobné údy, prořídlý však dlouhý bílý vlas, modré, přelaskavé oko, a při tom přece čilý, pohyblivý, muž tuhého zdraví a, co zvláště překvapovalo, silného hlasu. Stálý jeho oděv byl onen známý, šedivý kabát mlynářské barvy, jenž postavu Janderovu také vyznačoval. V jeho útlém těle vězel nejen veselý humor, ale i jiná znamenitá vlastnosť, totiž vytrvalosť, vůle silná. Slovo „nemožnosť“ nemá ani býti ve slovníku – říkával Napoleon I. a Jandera k tomu dodal: „Má pravdu, až po jistou mezi všechno je možné, zvolíme-li totiž pravé prostředky. Jsou často prostředky jen malé, které však s vytrvalostí užívány, provedou něco

[28] Josef Alois Durdík (1837–1902) pocházel z rodiny hořického klenotníka. Na pražské univerzitě vystudoval matematiku a fyziku, v letech 1871 až 1873 působil jako středoškolský profesor na Akademickém (Staroměstském) gymnáziu v Praze. Roku 1870 se habilitoval na pražské univerzitě prací *Leibniz a Newton* (1869) a získal místo soukromého docenta. Od roku 1874 zastával na Filozofické fakultě pražské univerzity pozici mimořádného profesora filozofie. V roce 1880 byl jmenován profesorem řádným a o dva roky později zaujal místo profesora filozofie a dějin filozofie na nově vzniklé České univerzitě v Praze. Zabýval se filozofií, psychologií, estetikou a literární kritikou, také překládal a psal dramata. Šířil v českém prostředí Darwinovo učení o vzniku a vývoji života. Zasloužil se o vznik české filozofické terminologie. Zasedal jako poslanec na *Českém zemském sněmu*.
Durdík byl Janderovým žákem ve školním roce 1854/1855 (viz katalog sgn. DK II 12 uložený v knihovně kláštera na Strahově). Patřil mezi řádné univerzitní studenty a složil zkoušky s vynikajícím výsledkem. Jandera mu po složení zkoušky vrátil školné.

výborného ano velikého.“ Tak byl Jandera i touto zásadou i postavou svou i barvou kabátu svého podoben onomu démonu války, tak že byl nazván „Napoleon pražské university“ jsa postrachem i miláčkem studující mládeže. Této mládeži tolikrát a tolikrát rozličnými slovy a příkazy kladl na srdce to slavné heslo: „Učte se“. Opětoval to každý rok a s nimi i se svými zvláštnostmi vtiskl se každému do paměti; ano tyto zvláštnosti jeho, jeho dobrota i jeho humor, celý ten milý zjev se všemi příznaky doby, v nížto žil … ([Du], str. 3–4)

Jandera prý s oblibou svým studentům říkával:

… Dráha jest otevřena všem, kdož přičiniti se chtějí. Pokladové osvěty podávají se všem, kdož učiti se dovedou. ([Du], str. 8)

V knize věnované rozvoji přírodních věd, význačným jevům, objevitelům, učencům a učitelům věnoval Durdík samostatnou kapitolu svému oblíbenému učiteli – Janderovi. Připomněl jeho vztah k Hořicím, jeho pedagogické působení, nároky na studenty, spravedlnost a neúplatnost i jeho zvyky. Neopomněl připojit i zmínku o jeho lidských vlastnostech:

… Prostou, ušlechtilou povahu projevoval vždy; nikdy se nestal, jak to často ve vysokém stáří bývá, mrzutým a žitím přesyceným; co se v životě dálo, všeho si pilně všímal, noviny čítal a u všem živého účastenství měl; čilost jeho v tak vysokém stáří byla v pravdě podivuhodná; v obcování s jinými byl vlídnost a přívětivost sama, hovorný a veselý; postavy byl útlé a z oka jeho dobrotivost zářila; vždy byl milovníkem ovoce a zvláště třešní – bylť z třešňového kraje, a s chutí a mnoho kouřil.

… Mnoho a mnoho Janderových vtipů školských posud koluje po Čechách, mnoho příběhů význačných, veselých i vážných anekdot se vypravuje o něm – byltě zvláštní člověk, svůj a šlechetný. ([Dr], str. 209)

Z výše uvedených vzpomínek je dobře patrné, jak hodnocení závisí na individuálních preferencích a nadání hodnotitele.

8. Studentská blahopřání a ocenění

Jandera byl náročný, přísný, tvrdý a nesmlouvavý, ale spravedlivý a přímý, proto ho studenti měli rádi, byť se jeho zkoušek velice obávali. Svůj obdiv k Janderovi vyjádřili v oslavné básni *Wýjew citůw*.[29] Složili ji posluchači prvního ročníku Filozofické fakulty ve školním roce 1845/1846 a Janderovi předali 26. června 1846. Na titulní stránce kromě Janderova jména a všech jeho titulů, funkcí a ocenění neopomněli zdůraznit, že právě ukončil 44. rok svého pedagogického působení. Následují čtyři stránky českých veršů (vše vloženo do měkké růžové obálky jako desek a svázáno nití), které oceňují Janderovu výuku, jeho spravedlnost a důraz na rozumové poznání. Ocitujme několik slok ze střední části básně:

[29] Rukopis básně je uložen ve fondu [II], inv. č. 4932.

Kdo swým slowem zrozuměným
Prawdy hlásal učení
Kdo i duchům obmezeným
Wštípil lásku k myšlení.
Kdo wždy bez hany a bázně
Bez ohledu, bez zisku
Dle zákona šetřil kázně
Bez křiwdy a nátisku.
Kdo bez chlubné ctižádosti
Sobě wěnec zásluh wil
A kdo pochwal weřejnosti
W kalných wodách nelowil.

Oslavné básně studenti skládali na své oblíbené profesory, v případě Jandery se tedy nejedná o nic mimořádného.[30] K sepisování oslavných básní je nikdo nenutil, nebyla to jejich povinnost, tato „aktivita“ neměla vliv na jejich hodnocení. Oslavnými básněmi vyjadřovali svůj obdiv ke znalostem, pedagogickým schopnostem a lidským vlastnostem svého učitele.

Zajímavé ocenění Janderovy pedagogické práce sepsal 21. února 1844 Janderův student Joseph Sacher[31] pod názvem *Gleichungen mit 7 Unbekannten, den Namen Jandera vorstellend.*[32] Jednalo se o algebraickou hříčku studenta logiky, která oslavovala jméno Jandera, a to o sedm slovních úloh, které propojily sedm neznámých a vedly na takovouto nehomogenní soustavu lineárních rovnic:

---

[30] Viz např. oslavné básně studentů plzeňského Filozofického ústavu v monografii *Premonstráti v Plzni*, kde je uvedeno několik podobných „výjevů citů“. Viz [BB4], str. 497, 499–500 a 699, [BB5], str. 932 a 941.

[31] Josef Sacher studoval matematiku u Jandery ve školním roce 1843/1844 (viz katalogy sgn. DK II 48, DK II 49 a DK II 50 uložené v knihovně kláštera na Strahově). V zimním semestru hodnotil Jandera jeho práci 10× *eminens* a 1× *jedničkou*. U zkoušky Sacher výborně zodpověděl první tři otázky, se čtvrtou si však neporadil. Jandera přesto jeho výkon ohodnotil *eminens* a připojil *valde egregius* (velmi vynikající). V letním semestru Sacher obdržel 11× *eminens*. Při zkoušce výborně vypracoval tři otázky, s jednou si opět neporadil. Jandera znovu jeho výkon hodnotil *eminens*. Jandera zkoušel Sachera znovu 30. prosince 1845 u přísné zkoušky z matematiky, která byla součástí doktorských zkoušek (viz Janderův zápis v knize *Strenge Prüfungen aus der Mathematik* ..., sgn. DU I 30, uložené v knihovně kláštera na Strahově, zápis č. 145). Jeho výkon byl hodnocen slovy *valde bene*, tj. velmi dobře neboli výborně. Zkoušce byli přítomni profesoři Zeidler, Wittak, Vietz, Petřina a Jandera; zkouška probíhala od 9. do 11. hodiny.

[32] $35,5 \times 21,5$ cm; 8 listů, 1v, 2v, 7r–8v prázdné, sgn. DT I 11, část m, knihovna kláštera na Strahově.

$$\begin{aligned}
x+y+z+s+t+u+w+47 &= 100,\\
130x+56z-184s &= 1348,\\
18z+90x+14t-26y-26w &= 100u-18t-160s+10x,\\
3w+s+u+150z-y-50t-3x &= 1844,\\
5(x+z+t+w)-10z-2s-2y &= 0,\\
100(x-y+z-s+t-u+w)+50z+9x+s-2y &= 1492,\\
8z+y+w+60u+50t+40x-7s-3 &= 1813.
\end{aligned}$$

Sacher navíc užil čísla 1348 (založení Karlovy univerzity), 1844 (aktuální rok) a 1492 (objevení Ameriky), neboť věděl, že Jandera miluje historii.

Soustavu řešil srovnávací metodou. Z každé ze sedmi rovnic vyjádřil x, vypočtené výrazy dal po dvou do rovnosti a získal šest rovnic o šesti neznámých. Z každé vyjádřil y, vypočtené výrazy dal po dvou do rovnosti a získal pět rovnic o pěti neznámých. Takto postupoval dál, až nakonec získal jednu rovnici s neznámou u, z níž vypočetl[33]

$$u = \frac{7\,158\,846\,767\,225\,193\,536\,547\,305\,200}{39\,771\,370\,929\,028\,852\,980\,809\,614\,000} = 18.$$

Dosadil vypočtenou hodnotu u do předchozí rovnice a vypočetl[34]

$$t = \frac{50\,826\,653\,857\,725\,800}{165\,330\,771\,545\,160} = 5.$$

Vypočtené hodnoty dosadil do předchozí rovnice a vypočetl[35]

$$s = \frac{568\,614\,444}{142\,228\,611} = 4.$$

Další neznámé se již vypočtou poměrně snadno:

$$z = \frac{756}{54} = 14, \quad y = \frac{11}{11} = 1, \quad w = y = 1, \quad x = 53 - 43 = 10.$$

Sacher pak očísloval písmena abecedy od $a = 1$ až po $z = 24$ a získané řešení $(10, 1, 14, 4, 5, 18, 1)$ převedl na písmena – obdržel slovo *Jandera*.

Celá gratulace má osm listů,[36] byla krasopisně napsána na dvojlisty volně vložené do sebe. Řešení úlohy není náročné teoreticky, ale numericky. Poznamenejme, že dnes užívaná efektivní metoda – Gaussova eliminace – založená na

[33] V čitateli Sacher vynechal dvě cifry, má tam být 715 884 676 722 519 353 654 573 052 000.

[34] Sacher se přepsal, v čitateli má být 826 653 857 725 800.

[35] Sacher se opět přehlédl, v čitateli má být 568 914 444.

[36] Titulní list 1r, prázdná strana 1v, text slovní úlohy 2r, prázdná stránka 2v, řešení soustavy 3r až 6r, abeceda a vyřešení hádanky 6v, prázdné stránky 7r až 8v.

úpravě rozšířené matice soustavy užitím řádkových úprav nebyla tehdy známá a vyučovaná.[37]

Sacher upravoval soustavu podobně jako bychom ji upravovali dnes, ale bez užití efektivního maticového zápisu. Dnes by vyřešení této soustavy činilo značné numerické potíže většině vysokoškoláků.

Nevíme, jak Jandera na tuto gratulaci reagoval. Patrně ocenil studentův neotřelý nápad a pečlivě vypracované řešení. Gratulaci si uschoval.[38]

Janderův student František Müller sepsal k Janderovým jmeninám delší oslavnou báseň *Zur Namensfeier des hochwürdigen Herrn Herrn Professor Ladislaus Jandera*, v níž opěvoval Janderův pedagogický talent a charakterové vlastnosti.[39]

Jiný Janderův student nebo přítel krásným kaligrafickým písmem sepsal hluboce procítěnou báseň *Seiner Hochwürden und Gnaden k. k. Professor Herrn Herrn Ladislaus Jandera in tiefster Demuth und Reue gewidmet*, která připomínala i Janderovo propojení s církví a Bohem.[40]

František Herzog na Janderovu počest a jako poděkování za výuku sepsal oslavnou báseň *Reverendissimo atque Doctissimo Domino Domino Clarissimo Iosepho Iandera …*, kterou Janderovi věnoval v kaligrafické úpravě. Čtyři krásné listy jsou vloženy do měkké modré obálky.[41]

Eduard Jan Itz de Mildenstein sepsal báseň *Honori ac Veneration Magnifici Domini P. Ladislai Jandera …*, kterou věnoval 52. výročí Janderova působení na pražské univerzitě. Janderovi ji patrně předal dne 24. února 1855, jak plyne z dedikace. Připomeňme, že tento den Jandera oslavil 50. výročí řádné univerzitní profesury; oslavy připravila Filozofická fakulta a studenti se k nim připojili. Itz de Mildenstein zdůraznil, že Jandera na univerzitě jako suplent přednášel již od roku 1803.[42]

9. Vysvědčení podepsaná Janderou, Janderovi žáci

Součástí pedagogických povinností univerzitního profesora bylo vystavování vysvědčení o výsledku zkoušky, případně dokladu o pravidelné a pilné docházce na přednášky. Každý student byl povinen při převzetí vysvědčení uhradit poplatek. Vzhledem k množství studentů, které Jandera vyučoval, není překvapivé, že se v různých pozůstalostech nacházejí vysvědčení s jeho podpisem.

---

[37] O historii řešení soustav lineárních rovnic viz [Be].

[38] Dnes je poslední částí nevelkého konvolutu *Miscellanea Strahoviensis 1774–1855* (sgn. DT I 11), který je uložen v premonstrátské knihovně na Strahově.

[39] Nedatovaný rukopis básně je uložen ve fondu [I], inv. č. 3837.

[40] Nedatovaný a nepodepsaný rukopis básně je uložen fondu [I], inv. č. 3838.

[41] Nedatovaný rukopis básně je uložen ve fondu [I], inv. č. 2533. Autorem byl patrně Janderův student; bližší informace se nepodařilo dohledat.

[42] Dedikační dopis a vlastní rukopis básně *Carmen …* jsou uloženy ve fondu [I], inv. č. 2534. Autorem byl patrně Janderův student; bližší informace se nepodařilo dohledat.

Janderovými žáky byli mimo jiné (podle roku narození[43]):

Josef Stanislav Zauper (1784–1850), gymnaziální profesor a prefekt,

Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836), matematik, pedagog, spisovatel,

Leopold Hasner von Artha (1788–1864), právník, úředník zemského soudu,

Jeroným Josef Zeidler (1790–1870), teolog, univerzitní profesor, opat kláštera na Strahově,

Václav Hanka (1791–1861), spisovatel, básník, historik, archivář, jazykovědec, národní buditel,

Jan Svatopluk Presl (1791–1849), přírodovědec, univerzitní profesor,

Václav Alois Svoboda (1791–1849), spisovatel, básník, překladatel, kritik, pedagog,

Václav Kliment Klicpera (1792–1859), středoškolský profesor, spisovatel, dramatik,

Karel Bořivoj Presl (1794–1852), lékař, přírodovědec, univerzitní profesor,

Wilhelm Matzka (1798–1891), matematik, univerzitní profesor,

František Ladislav Čelakovský (1799–1852), spisovatel, básník, kritik, překladatel,

František Adam Petřina (1799–1855), fyzik, univerzitní profesor,

Pavel Alois Klar (1801–1860), mecenáš, výtvarný kritik,

Josef František Smetana (1801–1861), fyzik, astronom, pedagog,

František Škroup (1801–1862), hudební skladatel, dirigent,

Josef František Frič (Fritsch, 1804–1876), advokát, politik, univerzitní profesor,

Josef Jaroslav Langer (1806–1846), básník, novinář,

Josef Kajetán Tyl (1808–1856), dramatik, režisér, herec, překladatel, spisovatel,

Karel Hynek Mácha (1810–1836), básník, prozaik,

Karel Jaromír Erben (1811–1870), spisovatel, právník, archivář,

Jan Nepomuk Lhota (1811–1890), politik, úředník, spisovatel, historik,

Jakub Josef Dominik Malý (1811–1885), novinář, spisovatel, vydavatel,

Václav Malý (1812–1902), právník, vrchní rada zemského soudu,

Ignác Jan Hanuš (1812–1869), knihovník, vlastenec, filozof,

Karel Vladislav Zap (1812–1871), pedagog, muzejník, spisovatel, historik, vlastenec,

[43] Zdůrazněme, že studenti narození ve stejném roce nemuseli být zdaleka spolužáci.

Antonín Norbert Vlasák (1813–1901), kněz, spisovatel, buditel,

Josef Bojislav Pichl (1813–1888), lékař, spisovatel, překladatel, vlastenec,

Boleslav Jablonský (1813–1881), katolický kněz, básník, buditel,

Karel Sabina (1813–1877), spisovatel, revolucionář, politik,

František Jaromír Rubeš (1814–1853), právník, spisovatel, básník,

Antonín Strobach (1814–1856), filozof, právník, politik,

Václav Svatopluk Štulc (1814–1887), kněz, spisovatel, překladatel,

Alois Pravoslav Trojan (1815–1893), právník, advokát, politik,

Antonín Jaroslav Vrťátko (1815–1882), spisovatel, překladatel, knihovník,

František Šohaj (1815–1878), klasický filolog, pedagog,

Václav Vladivoj Tomek (1818–1905), historik, archivář, univerzitní profesor,

František Ladislav Rieger (1818–1903), národohospodář, poslanec, politik,

Václav Bolemír Nebeský (1818–1882), básník, překladatel, literární historik,

Leopold Hasner von Artha (1818–1891), právník, univerzitní profesor, politik, ministr kultu a vyučování,

Josef Hasner von Artha (1819–1892), lékař, univerzitní profesor, politik,

Prokop Chocholoušek (1819–1864), novinář, spisovatel, satirik,

Václav Šimerka (1819–1887), katolický kněz, matematik,

Václav Jandečka (1820–1898), středoškolský profesor, autor učebnic geometrie, školní inspektor,

Karel Havlíček Borovský (1821–1856), novinář, spisovatel, politik,

František Antonín Čupr (1821–1882), filozof, pedagog, politik,

Karel Sladkovský (1823–1880), právník, novinář, politik,

Anton Ludwig Frind (1823–1881), kněz, litoměřický biskup,

Anton Heinrich Springer (1825–1891), historik umění, univerzitní profesor,

František Štěpán Kott (1825–1915), pedagog, lexikograf, filolog,

Josef Jireček (1825–1888), historik, etnograf, univerzitní profesor, politik,

Václav Zelený (1825–1875), pedagog, novinář, politik,

Vojtěch Náprstek (1826–1894), vlastenec, národopisec, mecenáš,

Ferdinand Břetislav Mikovec (1826–1862), básník, dramatik, organizátor kulturního života,

Josef Auštecký (1827–1871), redaktor, spisovatel, překladatel, pedagog,

Hermenegild Jireček (1827–1909), právník, literární historik, filozof, překladatel, novinář,

Gustav Adolf Lindner (1828–1887), pedagog, filozof, psycholog,

Josef Václav Frič (1829–1890), spisovatel, novinář, politik,

Vojtěch Šafařík (1829–1902), chemik, astronom, univerzitní profesor,

Antonín Gindely (1829–1892), historik, archivář, univerzitní profesor,

Emanuel Tonner (1829–1900), pedagog, novinář, politik,

Karel Tieftrunk (1829–1897), pedagog, historik, jazykovědec,

Jan Křtitel Palacký (1830–1908), geograf, politik, mecenáš, univerzitní profesor,

František Hromádko (1831–1911), středoškolský profesor, autor učebnic,

Jan Stanislav Skrejšovský (1831–1883), novinář, politik,

Miroslav Tyrš (1832–1884), obrozenec, kritik, historik, zakladatel *Sokola*,

Antonín Jan Frič (1832–1913), přírodovědec, geolog, paleontolog, univerzitní profesor,

Josef Smolík (1832–1915), středoškolský profesor, numismatik, archeolog,

Leo František Saska (1832–1870), klasický filolog,

Ladislav Josef Čelakovský (1834–1870), botanik, univerzitní profesor,

Ferdinand Schulz (1835–1905), novinář, vychovatel, kritik, politik,

Martin Pokorný (1836–1900), středoškolský profesor, aktivní člen *Jednoty českých matematiků*,

Josef Alois Durdík (1837–1902), filozof, pedagog, estetik, literární kritik.

U Jandery studoval každý, kdo tehdy v Čechách něco znamenal ve vědě, správě, církvi, armádě, literatuře apod. Jandera tedy „trápil“ např. Františka Ladislava Čelakovského a jeho syna Ladislava Josefa, Josefa Františka Friče a jeho syny Josefa Václava a Antonína Jana, dále Leopolda Hasnera von Artha a jeho syny Leopolda a Josefa apod. Někteří z jeho žáků sepsali paměti či vzpomínky, v nichž více či méně zmiňovali svá vysokoškolská studia i profesora Josefa Ladislava Janderu.

Odhady počtu Janderových žáků se pohybují mezi 10 až 20 tisíci (za roky 1803 až 1857, resp. 1805 až 1857), jeho žáci se prý rozprchli po celé Evropě. Pěkně o tom hovoří závěr novinového článku z roku 1855, který byl sepsán při příležitosti oslav 50 let od okamžiku, kdy Jandera získal doktorský titul:

Blahopřání vyjádřená při této příležitosti byla jistě upřímná od všech četných žáků a přátel, které tento ušlechtilý a jásavý stařec má – nepřeháníme,

když to říkáme – ve všech částech rozlehlé říše, a mezi něž patří nemálo mužů, kteří dosáhli vysokých státních a církevních poct a kteří se svým postavením a vzdělaností stali opravdovými ozdobami vlasti. ([8], str. 3, volný překlad)

Velký počet studentů, které Jandera učil, připomíná i článek [7] v pražských novinách *Bohemia* z 24. února 1855. S jistou nadsázkou upozorňuje na to, že Jandera mohl učit dědy, otce i syny z jednoho rodu, lidi různého původu z Čech, Rakouska i vzdálenějších zemí, resp. že se jeho bývalí studenti rozeběhli takřka do celé Evropy. Žurnalista zdůrazňuje, že kdyby všichni přišli na Janderovu oslavu 50. výročí jeho jmenování řádným profesorem, zaplnili by nejen celé Karolinum, ale i přilehlé pražské náměstí a několik dalších ulic.[44]

[44] Viz [7].